TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA
Kunstide ja tehnoloogia õpetaja

Siiri Talv

MUUSIKAKOOLIDELE SUUNATUD MUUSIKALISE KIRJAOSKUSE ARENGUT TOETAV ÕPPEMATERJAL „MUUSIKATEOREETILISED ELEMENDID LAULUS“

Magistritöö

Juhendaja: Tuuli Jukk, MA
Kaasjuhendaja: Maarika Reimand, MA

Viljandi 2025

Resümee

Muusikakoolidele suunatud muusikalise kirjaoskuse arengut toetav õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“

Hariduse oluline eesmärk on pöörata tähelepanu uue õppematerjali loomisele ning kaasajastamisele. Käesoleva magistritöö uurimisprobleem seisneb kaasaegsete õppematerjalide vähesuses solfedžo ainetundides. Töö eesmärgiks oli luua solfedžo ainekava toetav õppematerjal uute omaloominguliste laulude näol ning teha kindlaks, kuidas need laulud toetavad muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi lähtuvalt ekspertide arvamusest. Kvalitatiivse uurimismeetodi abil läbi viidud poolstruktureeritud intervjuude analüüsi tulemusel selgus, et antud õppematerjal rikastas muusikalise kirjaoskuse õpetamist solfedžo ainetundides. Peamiseks õppematerjali tugevuseks peeti selle uudsust ning kompaktsust õpetuslike teemade kaupa süstematiseeritud laulude näol, mille abil on võimalik õppida tundma uusi muusikateoreetilisi elemente või kinnistada varem õpitud teadmisi. Uurimistulemuste põhjal võib järeldada, et solfedžo õpetajad on huvitatud kompaktsest õppematerjalist, kust saab vajadusel õpetuslikud laulud kiiresti üles leida. Samuti toodi esile, et antud õppematerjali tarvitajate sihtgrupp võib olla ka laiem, kuna mitmed laulud sobivad kasutamiseks ka solistidele või tervele klassile üldhariduskooli muusikatunnis.

Võtmesõnad: muusikaline kirjaoskus, solfedžo õppematerjal, lastelaul

Abstract

Educational material for music schools supporting the development of musical literacy: "Music Theory Elements in Song"

An important goal of education is to pay attention to the creation and modernization of new educational materials. The research problem of this master's thesis lies in the lack of modern teaching materials in solfeggio lessons. The purpose of this work was to create educational material supporting the solfeggio curriculum in the form of new original songs and evaluate how these songs support the learning process of musical literacy based on the opinion of experts. The analysis of semi-structured interviews conducted using a qualitative research method revealed that this teaching material enriched the teaching of musical literacy in solfeggio lessons. The main strength of the teaching material was considered to be its novelty and compactness in the

form of songs systematized by educational topics, which make it possible to learn new music theory elements or consolidate previously learned knowledge. Based on the research results, it can be concluded that solfeggio teachers are interested in compact teaching materials where they can quickly find instructional songs when needed. It was also highlighted that the target group of users of this educational material may be broader, as many songs are also suitable for use by soloists or an entire class in a music lesson at a general education school.

Key words: musical literacy, solfeggio teaching material, children's song

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....5
1. MUUSIKALINE KIRJAOSKUS.....6
1.1. Muusikalise kirjaoskuse õppe vajalikkusest.....6
1.2. Laulmise praktiseerimise osatähtsus muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis.....7
2. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMINE.....9
2.1. Õppematerjali koostamise lähtealused.....9
2.1.1. Solfedžo ainetundides tarvitatav õppematerjal Eesti muusikakoolides.....10
2.1.2. Solfedžo ainekava läbivad teemad ja eesmärgid.....10
2.2. Õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“.....11
2.2.1. Õppematerjali valmimisprotsess.....12
3. METOODIKA.....13
3.1. Valim.....13
3.2. Andmete kogumine.....14
3.2. Andmeanalüüs.....15
4. TULEMUSED.....16
4.1. Ekspertide tagasiside.....16
4.2. Isiklik kogemus..... 23
4.3. Muudatused õppematerjalis lähtuvalt tegevusuuringu tulemustest.....24
5. ARUTELU JA JÄRELDUSED.....27
KASUTATUD ALLIKAD.....30
LISAD
Lisa 1 Intervjuu kava
Lisa 2 Näide koodipuu koostamise kohta
Lisa 3 Õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“

SISSEJUHATUS

Zoltán Kodály põhimõtte järgi ei ole muusika mõeldud vaid väljavalitutele, vaid muusikalise kultuuri omandamine tekib muusikalise kirjaoskuse kaudu, mis hõlmab oskust muusikat lugeda ja kirjutada (Kangron, 2010).

Muusikalise kirjaoskuse temaatika on väga tugevalt seotud huvikoolides õpetatavaga, kus õpitakse muusikateooria elemente süvendatult tundma. Eesti muusikakoolides on uuenenud solfedžo õppekava järgi raskuskese viidud senisest suuremal määral laulmisele ja praktilisele musitseerimisele. Noodist lauldakse erinevaid harjutusi ning ka lastelaule (EML, s.a.). Muusikaharitlase Heino Kaljuste sõnul on just lastelaul see, mille vahendusel õpilased puutuvad esmakordselt kokku muusikaga ning selle kirjaviisi saladustega (Kaljuste, 2011).

Kuna hariduse oluline eesmärk on pöörata tähelepanu uue materjali loomisele ja avastamisele, on tähtis, et õppematerjal täiustuks ning kaasajastuks (Fisher, 2005). Rikastamist vajab ka solfedžo ainetundides kasutatav õppematerjal. Margarita Minyaylo on oma uurimuses toonud esile, et õpetajad vajavad solfedžo ainetundide läbiviimiseks põhiõppematerjali kõrvale ka täiendavat lisamaterjali, mis muudaks solfedžo õpingud mitmekülgsemaks (Minyaylo, 2014). Praegusel ajal on vajalik, et solfedžo õpingute protsess oleks õpilaste jaoks veidi mängulisem ja lõbusam (Rips-Laul, 2024), kuna laste keskendumisvõime õppetööle on vähenenud (Gottschalk, 2020).

Sellest ajendatuna seisneb käesoleva magistritöö **uurimisprobleem** kaasaegsete muusikalise kirjaoskuse õppematerjalide vähesuses solfedžo ainetundides. Lähtuvalt uurimisprobleemist on töö **eesmärgiks** luua solfedžo ainekava toetav õppematerjal uute omaloominguliste lastelaulude näol ning teha kindlaks, kuidas need laulud toetavad muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi lähtuvalt ekspertide arvamusest.

Magistritöö esimeses peatükis käsitletakse muusikalise kirjaoskuse temaatikat – selle tähendust ning vajalikkust muusikaõppe protsessis. Teises peatükis antakse ülevaade antud töö raames koostatud õppematerjali loomisest – kajastatud on õppematerjali valmimisprotsess ning esile on toodud õppematerjali koostamise lähtealused. Kolmas peatükk kirjeldab uurimuse metoodikat ning neljandas peatükis esitatakse uurimuse tulemused. Magistritöö viiendas peatükis keskendutakse arutelule ja tuuakse esile peamised järeldused, mis uurimistulemuste analüüsil saadi.

1. MUUSIKALINE KIRJAOSKUS

Muusikalise kirjaoskuse all mõistetakse elementaarset noodikirja lugemise oskust, mida omandatakse musitseerides ja mis loob eeldused muusika teadlikumaks mõistmiseks (PRÕK, 2023). Antud temaatika käsitlemine on väga oluline muusikakoolides, kus õpitakse muusikateooria elemente süvendatult tundma (Drobni, 2018). Käesolev peatükk annab ülevaate teadmiste ja oskuste omistamise tähtsusest muusikalise kirjaoskuse õppe valdkonnas. Tähelepanu on fokusseeritud ka laulmisele kui praktilise musitseerimise väljundile muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis.

1.1. Muusikalise kirjaoskuse õppe vajalikkusest

Muusikaline kirjaoskus on muusikaõppe lahutamatu osa. See käib käsikäes – noodikirja tundmaõppimine ning laulmisoskuse treenimine (Wang, 2022). Ühiskonnas tuleks järjekindlalt teadvustada arusaama, et muusikalise kirjaoskuse, elementaarse pillimängu ning laulmise kaudu saab arendada iga last (Saluveer, 2010). Muusikaalaste teadmiste ja oskuste omandamisega arendatakse järk-järgult õpilaste intellektuaalseid võimeid (tähelepanu, mälu, analüüsivõimet, loogilist mõtlemist, loovat kujutlusvõimet jm) ning muusikalisi põhivõimeid, milleks on rütmi-, laadi- ja helikõrguste taju ning muusikaline mälu (Muldma, 2010).

Muusikalise kirjaoskuse omandamiseks on olemas mitmeid meetodeid. Enimkasutatavateks meetoditeks on rahvusvaheliselt tuntuks saanud Zoltán Kodály ja Carl Orffi õppesüsteemid. Kodály meetodi olulisus seisneb relatiivse noodilugemise oskuse omandamises ning Orffi pedagoogika aluseks on kõnehäälele ja rütmile toetudes Orffi instrumentaariumil musitseerimine (Päts, 2010).

Relatiivse õppe kõrvale lisandub noodivõtmete ja absoluutsete helikõrguste tähistamist hõlmav absoluutsüsteem (Ney, 2014), mis on leidnud rohket tarvitust just muusikakoolide solfedžoõpetuse ainetundides, kus on suur rõhuasetus tähtnimedega laulmisel, mille puhul lähtutakse nootide absoluutsetest väärtustest (EML, s.a.). Olulised solfedžo ainekavaga seostuvad muusikalist kirjaoskust hõlmavad teemad on meetrum, rütm, taktimõõt, tempo, muusikaline vorm, helistikud, intervallid, akordid ja teised muusika väljendusvahendid. Väga oluline osa solfedžoõpetuse tunnis on kuuldelist taju arendavatel õppemeetoditel – tehakse

diktaate, lauldakse kaanoneid ning treenitakse noodistlaulmise oskust (EML, s.a.). Kodály rõhutab, et ka pillimängu õppimises on solfedžotundide õpingud vajalikuks koostisosaks – ta soovitab mitte lubada väikelast klaveri juurde enne, kui tema muusikalist kuulmist pole vähemalt aasta jooksul laulmisega arendatud. Muusikalise kirjaoskuse väljaarendamist peab ta seejuures samaväärseks emakeelse kirjaoskuse kujundamisega (Kodály, 1974).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et teadliku muusikaõpetuse osaks on muusikaline kirjaoskus – praktilise väärtusega noodiõpetus. Muusikalise kirjaoskuse õpetamiseks on vajalik leida õiged vahendid ning võtted, millele toetudes tekiksid lapsel juba varajases koolieas eakohased muusikalised assotsiatsioonid ning kujundid. Suurem teadlikkus muusikalisest kirjaoskusest on kasuks nii muusika loomisel, kuulamisel kui ka esitamisel, sest antud teadmiste pagasi olemasolu võimaldab muusikat põhjalikumalt analüüsida ja mõista.

1.2. Laulmise praktiseerimise osatähtsus muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis

Muusikalise kirjaoskuse õpetamise põhipostulaadiks on, et õpetus peaks liikuma helilt noodipildile ning seejärel terminite ja nähtuste tõlgendamisele (Drobni, 2018). Muusika õppimist ei alustata noodipildist, sest laps kogub muljeid meelte abil (Pullerits, 2014). Hea võimaluse sellise meetodi rakendamiseks annavad mudellaulud. Mudellaul on lihtsa ülesehitusega sõnadega laul, mille abil õpitakse või kinnistatakse mingit õpitud muusikateoreetilist elementi (Ney, 2014). Laulu laulmisel jääb õpilasel meloodia ning rütm hästi meelde ning edasi saab sellest tekkida kujutletav noodipilt, mida on võimalik noteerida (Drobni, 2018).

Kodály sõnul võiks muusikahariduse sisu võtta kokku ühe sõnaga – laulmine ning muusika mõistmiseni viib tema sõnul vaid aktiivne musitseerimine (Kodály, 1974). Kodály ja Orffi lauluõpetamise meetodi järgi tuleks laululiste võimete ja meloodiataju kujundamist alustada lihtsatest astmelistest viisidest, millelt liigutakse edasi pentatooniliste ja diatooniliste meloodiakäikudeni. Selline laulumaterjali järjestus arvestab lapse loomupärast arengut muusikaliste kuuldekujutluste, helilaaditaju ja mälu arenemisel. Õpetamismeetoditena rakendatakse kuulmise järgi õppimist. Esmalt õpitakse laulu laulma relatiivsete astmenimetustega ning hiljem võetakse tarvitusele ka absoluutsed noodinimetused. Seejuures on oluline, et õpilased õpiksid oma häält teadlikult juhtima (Pullerits, 2014).

JO-LE-MI-meetodi praktiseerimise osas on avaldanud eesti laulmiskultuurile ning muusikalise kirjaoskuse arengule tähelepanuväärset mõju muusikapedagoog Heino Kaljuste (Ney, 2014). Kaljuste sõnul on JO-LE-MI-meetod tööriistaks, mis aitab laulu justkui noodijoonestikult ellu äratada. Ta rõhutab, et kui laulude meloodia on relatiivsete astmesilpidega omandatud, siis on vajalik laulda laulu ka koos tekstiga, et tekiks emotsionaalne muusikaline tervik (Kaljuste, 2011). Kaljuste poolt juhatatud lastekoor Ellerhein kujunes noodist laulmise oskuse poolest JO-LE-MI näidiskooriks (Ney, 2014).

Eesti üldhariduskoolides toonitab juba esimese kooliastme muusikaõpetuse kava, et laps peaks oskama laulda lihtsaid meloodiaid käemärkide, astmetrepi ning noodipildi järgi, kasutades selleks relatiivseid kõrgusi. Lauldakse laste-, mängu- ja mudellaule, kaanoneid ning eesti ja teiste rahvaste laule (Õppekava, s.a.). Soodsas muusikalises kasvukeskkonnas omandavad muusikalised motiivid ja lihtsad meloodiad lapse teadvuses funktsionaalse tähenduse ning nende tajumine kujunebki ettevalmistuseks laulmisvõime tekkimisele. Esmasel helide eristamisel toetutakse tämbrile ja helikõrgusele ning selle kinnistumisel moodustuvad kuuldekujutlused. Helilaadi taju arendamisega tegeletakse eriti intensiivselt nooremas koolieas ning see on aluseks hilisemale muusikalisele tegevusele (Kiilu & Sepp, 2014).

Ka muusikakoolide solfedžoõpetuse tundides on suur rõhuasetus laulmisel. Eesti Muusikakoolide Liidu poolt uuendatud solfedžo ainekava järgi on eesmärgiks suurendada laulmise osatähtsust ning vähendada kirjalike ülesannete sooritamise mahtu (EML, s.a.). Pikaaegse kogemusega solfedžoõpetaja Piret Rips-Laulu sõnul on laulmisel isegi kõige olulisem roll muusikalise kirjaoskuse omandamise protsessis, sest kõik algab laulmisest – uut muusikateoreetilist materjali tuleks õppida praktilise musitseerimise kaudu. Lauldakse erinevaid harjutusi, mis põhinevad näiteks helistike, kolmkõlade, akordide või intervallide temaatika tundmaõppimisel ning ka lastelaule, millel on ainekava metoodilise poolega seostuv põhjendus (Rips-Laul, 2024).

Kokkuvõtvalt võib väita, et laulmise praktiseerimine omab muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis tähtsat rolli. Seejuures on oluline valida laululiste võimete arendamiseks õiged meetodid. Lähtuda tuleks seaduspärast, et õpetus liiguks lihtsamatelt elementidelt keerukametele. Oluline on, et muusikateoreetilise materjali õppimine toimuks praktilise musitseerimise kaudu.

2. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMINE

Käesolev peatükk kirjeldab magistritöö raames koostatud õppematerjali loomisprotsessi. Esile on toodud õppematerjali koostamise lähtepunktid ja põhimõtted. Ühtlasi tuuakse esile peamine, praegusel ajal saadaolev solfedžo õpikute kasutus Eesti muusikakoolides ning kirjeldatakse solfedžo ainetundides läbitavaid teemasid ja ainekava eesmärke.

2.1. Õppematerjali koostamise lähtealused

Muusikaharitlase Riho Pätsi põhimõtte järgi peaks muusika õpetamine taotlema seda, et lastel oleks huvi ja armastus muusika vastu, et areneksid nende loomupärased ja muusikalised eeldused. Tema seisukohast lähtuvalt peaks õppimine pakkuma mitmekesist tegevust kordamise ja harjutamise kaudu, kus uued teadmised ja oskused omandatakse nii kindlalt, et neid saab iseseisvalt ja vabalt rakendada praktilises musitseerimises (Päts, 2010).

On loomulik, et õpetamisel tuleb programmi nõudeid silmas pidada ja püüda neid täita, kuid seejuures ei tohi tähelepanuta jätta asjaolu, kuidas õpilased pakutavasse suhtuvad – kas ainult formaalselt või tõelise huviga (Päts, 2010). Oluline on, et õppeprotsess tagaks teadmiste ja oskuste vilumuse ning muusikaliste ja loominguliste võimete arendamise järjepidevuse. Tunnistruktuuri valikul peab õpetaja silmas pidama töö varieerimisvõimalusi ning arvestama ka õpilaste vaimset, emotsionaalset ja füüsilist koormustaluvust (Kikas, 2010). Praha ülikooli professorid Michal Nedelka ja Zuzana Selčanová on toonud oma uurimuses esile, et muusikal võib olla väga tugev tundmusi põhjustav efekt (Nedelka & Selčanová, 2022). Kindlasti tekitab suuremat õpimotivatsiooni õppematerjal, mis on laste jaoks emotsioone äratavalt inspireeriv.

Õppevara täiustumine ning rikastumine loob teadmiste omistamiseks mitmekesisemad võimalused. Muusika kättesaadavus ja variatiivsus on ajaga oluliselt suurenenud, nagu ka tehnilised võimalused nii kuulaja kui esitaja tasandil. See annab omakorda võimaluse kõike seda kasutada solfedžo ainetunni elulähedasemaks ja mitmekülgsemaks muutmisel. Lastel on head teoreetilised teadmised, samas aga nõrgem astmetaju ja noodist laulmise oskus. Seetõttu on raskuskese viidud suuremal määral laulmisele ja praktilisele musitseerimisele (EML, s.a.).

Solfedžo õppematerjali rikastamisvajadust märkasid kauaaegse kogemusega solfedžo õpetajad Piret Rips-Laul ja Kersti Juurma, kes töötasid välja uuendusliku iseloomuga Noodimaa

tööraamatud, mis on kasutusel paljudes Eesti muusikakoolides. Rips-Laulu sõnul võiks nende tööraamatute teistkülgne, mängulisem iseloom muuta solfedžoõpingud laste jaoks veidi lõbusamaks ning mitmekesisemaks (Rips-Laul, 2024).

Kokkuvõtvalt on õppematerjali loomisel oluline arvestada paljude erinevate aspektidega. Õppematerjal peab tagama õppeprotsessi tulemuslikkuse, kuid õppetöös on oluline arvestada ka õpilaste vaimsete, füüsiliste ning emotsionaalsete vajadustega. Käesoleva magistritöö raames koostatud õppematerjal toetub solfedžo ainekavas läbitavatele teemadele – igas laulus on kajastatud mingi solfedžo ainekavaga seostuv muusikateoreetiline element. Õppematerjali eesmärk on rikastada muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi.

2.1.1. Solfedžo ainetundides tarvitatav õppematerjal Eesti muusikakoolides

Rips-Laulu sõnul on käesolevalal ajal solfedžo ainetundides tarvitatav õppematerjal mitmekesistumas. Tarvitatakse kõike – nii vanemat kui ka uuemat materjali. Hetkel kasutatakse Eesti muusikakoolides palju Ene Kriguli poolt koostatud õppematerjali (I – IV klassi õpikud) ning samuti on saadaval Kriguli poolt loodud rütmi- ja noodistlaulmise harjutuste trükis ja Silja Aaviku õpikud. Tarvitatakse ka Kristi Oolo poolt koostatud kolmanda klassi õppematerjali. Rohket kasutust on leidnud uuenduslik Noodimaa tööraamatute sari (Rips-Laul, 2024). Eesti Muusikakoolide Liidu andmetel on koolidele kättesaadav ka Katri Peetsalu ja Anneli Petersoo poolt koostatud solfedžo õpik neljandale klassile (EML, s.a.). Vanemate õpikute kasutamist võib piirata asjaolu, et tiraažid hakkavad otsa saama. Nii ei ole praegusel hetkel enam kättesaadav näiteks varasemalt kasutusel olnud Priit Raigi poolt koostatud õppematerjal (Rips-Laul, 2024).

2.1.2. Solfedžo ainekava läbivad teemad ja eesmärgid

Eesti Muusikakoolide Liidu poolt soovitusliku solfedžo ainekava alusel pööratakse tähelepanu mitmetele erinevatele muusikalist kirjaoskust hõlmavate teemade käsitlusele. Läbivateks teemadeks on meetrum, noodivältused ja rütmifiguurid, muusikaline vorm, taktimõõt, nootide tähtnimed, astmenumbrid, helistikud, helilaadid, intervallid, akordid ja tähtharmoonia.

Erilist tähelapanu pööratakse noodistlaulmise oskuse treenimisele – lauldakse heliredeleid, intervalle, akorde, kaanoneid, diktaate, järgnevusi, erinevaid noodistlaulmise harjutusi ning ka lastelaule (EML, s.a).

Solfedžoõppe noorema astme (I – IV klass) õppe-eesmärkideks on arendada hääle- ja lauluoskust, astmetaju, muusikalist kuulmist ja tonaalset tunnetust ning omandada noodikirja algteadmised. Harjutatakse lihtsa muusikalise teksti üleskirjutamist. Kolmandas ja neljandas klassis õpitakse määrama noteeritud meloodiale juurde ka saatebassi (edasijõudnud määravad ka saateakorde). Vanemas astmes (V – VII klass) pööratakse suurt tähelepanu astmetaju arendamisel harmooniliste järgnevuste kuulamisele ning laulmisele (EML, s.a).

Seega on väga palju erinevaid teemasid, mille käsitlust solfedžo ainekava nõuab ning käesoleva magistritöö raames koostatava õppematerjali loomisel on autor lähtunud solfedžo ainetundides käsitletavatest teemadest.

2.2. Õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“

Õppematerjali koostamise idee sündis tahtest teha praktilise väärtusega magistritöö ja kirjutada õpetusliku eesmärgiga lastelaule, millel oleks seos solfedžo õpetuse valdkonnaga. Huvi äratamine ja hoidmine on muusika õppimis- ja õpetamisprotsessi põhiküsimus (Ayeyemi & Odunga, 2019). Riho Pätsi seisukoht oli, et õppimine peab pakkuma mitmekesist tegevust ning laulmine ja musitseerimine saab olla täisväärtuslik üksnes siis, kui see toimub huvi-ja tundeküllase tegevusena, milles aktiivselt osaletakse, sest just muusika emotsionaalne mõju on see, mis last või noorukit musitseerima innustab (Päts, 2019). Ka solfedžo õpingute protsess võib õpilase jaoks olla loomeküllane ning motiveeriv. Autoripoolne soov on käesoleva magistritöö raames koostatud laulude näol muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi toetamise kõrval lisada solfedžo õpingutesse juurde ka veidi värvikust ning tundeküllasust. Seetõttu on õppematerjali loomisel pööratud tähelepanu laulude tekstide, karakteri ning meloodiajoonise kujundamisele nii, et õppematerjali käsitlus võiks laste jaoks olla muusikaliselt inspireeriv. Laulude koostamise mõtet toetas teadmine, et Eesti Muusikakoolide Liidu poolt uuendatud solfedžo ainekava järgi on soovituslik kasutada muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi ilmestamiseks muusikanäidetena (õppevahendina) reaalselt olemasolevaid laule (EML, s.a.). Järgnevas alapeatükis kirjeldatakse omaloominguliste laulude valmimisprotsessi.

2.2.1. Õppematerjali valmimisprotsess

Antud magistritöö raames koostatud õppematerjali loomisel lähtuti Eesti Muusikakoolide Liidu poolt soovituslikust solfedžo ainekavast. Koostatud laule saavad õpetajad kasutada toetava lisamaterjalina muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis. Iga laul seostub mingi konkreetse teemaga antud valdkonnas. Laulude noodistamiseks kasutati noodistusprogrammi *Sibelius.*

Laulude valmimisprotsess algas 2024. a aprillikuus ning kestis kokku viis kuud. Augustikuu lõpus saadeti valminud laulud tegevusuuringus osalenud ekspertidele, kellel oli võimalus praktiseerida antud õppematerjali 2024/25 õppeaastal. Katsetusperiood algas septembris ning kestis veebruarini. Laulude katsetusperioodi lõppedes viidi lähtuvalt uuringu tulemustest lauludesse sisse muudatused ning lõpptulemusena valmis õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“, milles on kokku 16 õpetuslikku laulu.

Järgnevalt on toodud esile õppematerjalis olevate laulude nimetused ning lauludega seotud õpetuslikud teemad ja tegevused: „Tibude marss“ *(taktimõõt 2/4)*; „Loojang“ *(taktimõõt 6/8)*; „Tuulte mäng“ *(vahelduv taktimõõt)*; „Klaverile joonistatud laul“ *(sünkoop)*; „Laevuke veel“ *(sidekaar ja pidekaar)*; „Rännakul“ *(kolmkõla pöörded)*; „Orkester“ *(dünaamika)*; „Rõõmus ja kurb“ *(paralleelsed helistikud)*; „Sügisene mõtisklus“ ja „Pilveke“ *(harmooniline moll)*; „Lumeloss“ *(kahehäälne laulmine)*; kaanonid „Kelluke“, „Laulurõõm“, „Vihmapiisad“ ja „Muusika heliseb“ *(mitmehäälne laulmine)* ning „Sügise valss“ *(varieerimine)*. Täpsema ülevaate õppematerjalist annab Lisa 3.

Omaloominguliste laulude tekstide loomisel arvestas autor sihtgrupi eakohasusega. Laulud on erineva raskusastmega. Enamik õppematerjalis olevatest lauludest on sobilikud kasutamiseks I – IV klassis. Autoripoolseks sooviks on laulude kaasamist õppetöösse klassiti mitte piirata – eesmärk on anda õpetajatele võimalus rakenda laule vastavalt õpilaste arengutasemele. Laulude abil võib õpetada mingit uut teemat või korrata ja kinnistada juba olemasolevaid teadmisi. Iga laul sisaldab lisaks autori poolt välja toodud põhiteemale ka soovituslikke lisateemasid – soovi korral on lähtuvalt õppeprotsessi eesmärkidest võimalik ühe laulu abil käsitleta mitut erinevat muusikalise kirjaoskusega seostuvat teemat.

3. METOODIKA

Magistritöö eesmärgiks oli koostada solfedžo ainekava toetav õppematerjal uute omaloominguliste laulude näol ning teha kindlaks, kuidas need laulud toetavad muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi lähtuvalt ekspertide arvamusest. Töös kasutati kvalitatiivset uurimisstrateegiat, mis annab eesmärgipärase võimaluse kirjeldada, tõlgendada ning põhjendada ekspertide arvamusi õppematerjali praktiseerimise osas (Õunapuu, 2014). Uuringus osales kuus solfedžo õpetajat, kes testisid magistritöö raames koostatud õppematerjali enda õppegruppide peal ning poolstruktureeritud intervjuude läbiviimise tulemusel saadi tagasiside järgnevate magistritöö raames püstitatud uurimisküsimuste kohta:

1) Kuidas toetab antud magistritöö raames koostatud õppematerjal muusikateoreetiliste elementide õppimist lähtuvalt ekspertide arvamusest?

2) Millised võiksid olla antud õppematerjali eelised/puudused muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis?

3) Milliste solfedžo ainekavas läbitavate teemade omandamist võiks koostatud õppematerjali kaasamine õppeprotsessi kõige enam toetada?

Edasistes alapeatükkides selgitatakse põhjalikumalt valimi ning andmete kogumise ja analüüsi olemust. Ühtlasi antakse ülevaade töö kvaliteedi ja usaldusväärsuse kohta.

3.1. Valim

Antud uuringu puhul oli eesmärgiks kaasata õppematerjali katsetamisprotsessi kogenud, vähemalt kümneaastase tööstaažiga solfedžoõpetajaid. Seega on käesoleva töö puhul valimiks sihipärane valim, mille puhul eksperdirollis uurija valib ise välja uuritavad sõltuvalt uurimiseesmärgist (SAMM, 2014). Kokku osales uuringus kuus eksperti, kes töötavad solfedžoõpetajatena erinevates Eesti linnades – Tartus, Tallinnas ja Viljandis. Ekspertide tööstaaži ning nende poolt õpetatavate klasside vanuseastmete kohta on kajastatud andmed Tabelis 1. Ühtlasi on tabelis toodud andmed katsetusprotsessi kaasatud klasside kohta.

Anonüümsuse tagamise eesmärgil on uuringus osalenud ekspertide nimed tähistatud tähistega E1 kuni E6. Valimi moodustamiseks kasutati isiklikke kontakte ja juhendaja poolt antud soovitusi. Eesmärgipäraselt tööstaaži alusel välja valitud solfedžoõpetajatele saadeti e-kirja teel info uuringu eesmärkide ning laulude katsetamise protsessi kohta ning ühtlasi anti uuritavatele teada, et uuringus osalejatele on tagatud konfidentsiaalsus – kellegi nime töös ei avalikustata. Kõik välja valitud eksperdid andsid e-maili teel nõusoleku uuringus osalemiseks.

Tabel 1. *Ekspertide andmed*

Ekspert(E)	**Tööstaaž solfedžo õpetajana**	**Õpetatavad vanuseastmed käesoleval hetkel**	**Katsetusprotsessi kaasatud klassid**
E1	35 aastat	Esimene kuni neljas klass ning eelkool.	Esimene kuni neljas klass.
E2	35 aastat	Kõik vanuseastmed.	Esimene, teine ja viies klass.
E3	15 aastat	Esimene kuni kuues klass.	Esimene, teine (kaks erinevat klassi), neljas, viies ja kuues klass.
E4	38 aastat	Kolmas, kuues ja seitsmes klass.	Kolmas, kuues ja seitsmes klass.
E5	10 aastat	Esimene, viies ning kuues klass.	Esimene klass.
E6	32 aastat	Esimene kuni seitsmes klass.	Kolmas klass.

3.2. Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Sellist tüüpi intervjuu puhul on uurijal võimalik valida, millal ja mis otstarbel eelnevalt ette formuleeritud küsimusi küsida (Virkus, 2016). Poolstruktureeritud intervjuu küsimustik koostati lähtuvalt käesoleva peatüki alguses esile toodud magistritöö uurimisküsimustest ning intervjuud viidi ekspertidega läbi ajavahemikus 31.01.2025 - 14.02.2025. Intervjueerimiseks kasutati veebikeskkonda *Google Meet* ning osade uuritavatega viidi läbi ka näost näkku intervjuud sõltuvalt intervjueeritavate geograafilise asukoha lähedusest ja soovist. Intervjuu kava sisaldas taust-, põhi- ja lõppküsimusi ning peamiselt olid küsimused koostatud avatud küsimustena (vt lisa 1). Vajadusel oli intervjueerijal võimalus küsida ka lisaküsimusi. Intervjuud algasid sissejuhatava osaga, kus korrati üle uuringu eesmärgid ning uuritavatelt küsiti luba intervjuu salvestamiseks. Ühtlasi

kinnitati üle anonüümsuse tagamine. Uuritavatele selgitati, et uuringus osalenud ekspertide nimesid töös ei avalikustata ning uuringu lõppedes intervjuu salvestised hävitatakse. Intervjuude salvestamiseks kasutati mobiilrakenduse programmi *Voice Recorder*.

3.3. Andmeanalüüs

Andmete analüüs algas intervjuude salvestiste transkribeerimisega tekstifailideks. Helifailide töötlusel kasutati veebis saada olevat transkribeerimis-programmi *tekstiks* (Olev & Alumäe, 2022) ning lisaks kasutati ka käsitsi transkribeerimise meetodit, et tagada andmeanalüüsi täpsus. Helifailid kuulati üle ning transkribeerimis-programmi abil saadud tekstifailides olevad puudujäägid parandati käsitsi. Kokku saadi transkribeeritavat materjali 23 lk (A4 formaat, Times New Roman 12, reavahe 1).

Järgnevalt loeti tekstifaile korduvalt üle ning viidi läbi induktiivsel lähenemismeetodil põhinev kvalitatiivne sisuanalüüs, mis sisaldas põhjalikku andmete kodeerimist. Antud meetod sobis andmeanalüüsiks hästi, kuna see meetod lähtub teksti sisule tähenduste leidmisest (Kalmus, 2015). Lähtuvalt uurimisküsimustest moodustati olulist infot andvate tekstilõikude põhjal märksõnadest koosnev koodide süsteem, mille abil leiti tekstist üles sarnase sisuga lõigud. Järgnevalt grupeeriti sarnased koodid kategooriateks ning moodustus koodipuu (vt lisa 2). Kodeerimise tulemusena moodustunud kategooriate abil oli võimalik uurida kategooriate vahelisi suhteid ning leida võimalikult tähendusrikkad vastused uurimisküsimustele.

4. TULEMUSED

Järgnevas peatükis antakse ülevaade uuringu tulemustest. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse uuringu tulemusi ekspertidelt saadud tagasiside põhjal ning teises alapeatükis antakse ülevaade autori isiklikest kogemustest õppematerjali katsetamise osas. Kolmandas alapeatükis tuuakse esile õppematerjali sisse viidud muudatused lähtuvalt tegevusuuringu tulemustest. Ekspertidelt saadud tagasiside koguti poolstruktureeritud intervjuude läbiviimise tulemusena ning uurimistulemuste kirjeldus on süstematiseeritud uurimisküsimuste alusel.

4.1. Ekspertide tagasiside

Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse uurimistulemusi lähtuvalt uurimisküsimustest. Uurimistulemusi tagasisidestanud ekspertide nimed on tähistatud anonüümsuse tagamise eesmärgil tähistega E1 kuni E6.

1) **Kuidas toetab antud magistritöö raames koostatud õppematerjal muusikateoreetiliste elementide õppimist lähtuvalt ekspertide arvamusest?**

- *Arvamus õppematerjali toetava rolli kohta muusikateoreetiliste elementide õppimisel*

Ekspertide tagasiside põhjal selgus, et käesoleva magistritöö raames koostatud õppematerjal omaloominguliste laulude näol toetab muusikateoreetiliste elementide õppimist. Uuringus osalenud eksperdid selgitasid, et antud laulude abil on võimalik õppida mingit uut solfedžo ainevaldkonnaga seostuvat teemat või kinnistada juba varem õpitud teadmist. Eksperdid leidsid, et antud laule saab kasutada muusikateoreetiliste elementide õpetamiseks paljude erinevate teemade käsitlemisel ning uuritavad tõid esile, et vahetevahel on hea rikastada tundi õpetusliku eesmärgiga lauluga, mis ei ole traditsiooniline lauluharjutus või lühike katkendlik näide muusikapalast. Ekspertide hinnangu kohaselt annab antud õppematerjal võimaluse avastada mingi uus õpitav element päris muusika kaudu, misläbi areneb õpilase seoste loomise oskus – laps mõistab paremini, kuidas mingi konkreetne õpitud element laulus toimib. *E2: „Ma leian,*

et kõik laulud võimaldavad midagi mingi nurga alt käsitleda, nii et need laulud on kindlasti abiks. Õpetajal on vaja lihtsalt leida see element, millele oma klassis tähelepanu pöörata.“ E6: „Näiteks paralleelsete helistike teema puhul saangi tuua näite, kuidas duur ja moll laulus kõlavad”. E1: „Need on abiks. Tegelikult ei peakski me laulma ainult lauluharjutusi, vaid saame tarvitusele võtta ka õpetusliku eesmärgiga laule. Neid laule saab laulda nii sõnadega kui ka noodi- ja astmenimedega. E4: „Tark õpetaja leiab igast laulust midagi. Ükskõik, kas see on intervallika, akord, helistik või taktimõõt. Laule saab tarvitada ka diktaadiks.” E3: „Õppematerjalis on erinevad teemad, mida ma saangi siis laulude abil esitleda. Minu jaoks on väga oluline, et me leiame uue õpitava elemendi muusika kaudu. Ükskõik, kas see on siis näiteks sünkoop või vahelduv taktimõõt.” E5: „Mina arvan, et need laulud on väga head. Õppisime näiteks laulu „Tibude marss“ abil viipamist ja lastele väga meeldis.“ Eksperdid E1 ja E3 tõid õppematerjali toetava aspektina välja, et käesolevad laulud, süstematiseerituna õpetuslike teemade kaupa, vähendavad aega, mis kuluks õpetajal endal sobiliku laulu leidmiseks. *E1: „ Selliseid laule annab otsida. Laule leidub, aga nende otsimine on õpetajale selline lisatöö.”* Seega leidsid eksperdid laulude katsetusprotsessi käigus mitmeid erinevaid aspekte, mille poolest antud õppematerjal toetab muusikateoreetilste elementide õppimist.

- *Näiteid lauludest, mis ekspertide sõnul kõige enam toetasid muusikalise kirjoskuse õppeprotsessi*

Andmeanalüüsi tulemusena selgus, et kõikide käesoleva magistritöö raames koostatud laulude osas täheldati toetavat rolli muusikateoreetiliste elementide õppimisel, kuid eksperdid tõid antud õppematerjali osas esile mõned laulud, mis nende katsetusprotsessis kõige enam õnnestusid. Ekspertide E2 ja E3 sõnul oli heaks katsetusobjektiks vahelduva taktimõõdu teemaline laul „Tuulte mäng”, kuna antud õpetusliku temaatikaga laule ei ole kerge leida. *E2: „Mulle meeldis vahelduva taktimõõduga lugu „Tuulte mäng”, sest varasemates solfedžoõpikutes on ikkagi lihtsalt sellised instrumentaalsed meloodiakatked, mis võibolla ei kutsu väga laulma. Lauludes on neid näiteid tegelikult vähe. Nii et taolisi laule, mis näitavad lastele, kuidas päris elus vahelduv taktimõõt käib, võiks rohkem olla.” E3: „Vahelduva taktimõõdu temaatiline laul “Tuulte mäng” oli tore. Laulus esinev rütmika ei olnudki nii lihtne, kuid samas oli seda huvitav õppida ning ühtlasi oli laulul ilus meloodia ning refrään.”* Eksperdid andsid positiivset

tagasisidet ka laulu „Klaverile joonistatud laul“ katsetuste osas. Ekspertide E1, E2 ja E3 hinnangul võeti see laul õpilaste poolt hästi vastu ning nende arvates sobis antud laul hästi sünkoobi ning intervallide temaatika käsitlemiseks. Eksperdid E2 ja E3 kasutasid laulu ka akordide ning tähtharmoonia analüüsiks. *E1: „Minu arvates töötas laul „Klaverile joonistatud laul“ hästi sünkoobi õpetamisel ning õppisime selle laulu abil ka suurt septimit.“ E2: „Kordasime laulu „Klaverile joonistatud laul“ abil intervallide temaatikat ning kasutasime antud laulu ka akordide analüüsiks. Kuulasime laulus esinevaid klaverisaate akorde ning avastasime esimese ja neljanda astme septakordi.“ E3: „Õppisime laulu „Klaverile joonistatud laul“ abil sünkoobi rütmi. Lapsed ei teadnud siis veel sellest teemast midagi. Nad ütlesid, et nii vahva on, et saame uut rütmi õppida laulu kaudu. Kasutasime laulu ka tähtharmoonia õppimisel ning mulle meeldisid selle laulu puhul muusikalised kujundid, mis seostusid hästi tekstiga. Lastele väga meeldis see laul ning õpilastel oli võimalus antud laulu laulda ka üksinda, mis arendas nende esinemise julgust.“* Katsetuste tulemusel märgiti headeks intervallide kinnistamise lauludeks ka „Kelluke“, „Rännakul“ ja „Loojangul“. E4 täheldas, et laul „Loojang“ aitas edukalt kinnistada väikese septimi hüpet. *E4: „Ja oli üks tore väikese septime hüppega laul „Loojangul“. Seal esinev intervalli hüpe meeldis mulle – kirgas ja meeldejääv ning õige koha peal. Selline korduv käik aitas septimi hüpet kinnistada küll.*“ Ühtlasi märkis E4, et laul „Rännakul“ toimis edukalt kvardi kinnistamisel. *E4: „Mulle meeldis „Rännaku“ laulus see, et puhta kvardi hüpet on päris mitu korda ja seda sai niimoodi intensiivselt korrata.“* Ekspertide E1, E2 ja E4 sõnul oli kaanon „Kelluke“ hea kvindi ning kvardi kinnistamise laul. *E2: „Need bim-bom käigud kaanonis on väga head kvindi ja kvardi intervallide kinnitajad. Ega need hüpped ei tulegi alati välja automaatselt ja kergelt.“* E1 lisas, et nad mängisid esimese klassiga laulus „Kelluke“ esinevaid kvardi ja kvindi hüppeid hoopis plaatpillidel ning sellest sai nende jaoks hea jõululaul.

- *Õpilaste meeleolu ja õpimotivatsioon seoses laulude tarvitamisega solfedžo õppeprotsessis*

Ekspertide sõnul mõjutas laulude kaasamine solfedžo õpingute protsessi õpilaste meeleolu ja õpimotivatsiooni positiivselt. Ühtlasi tõid eksperdid E2 ning E3 esile asjaolu, et väga palju oleneb ka õpetajast endast – kuidas ta oskab õppematerjali lastele esitleda ning õppetöösse

siduda. E2 sõnul kogesid tema õpilased eduelamust näiteks kaanoni laulmisel. *E2:„Motivatsioon sõltub sellest, kuidas õpetaja oskab suunata õpilaste fookust. Ühel minu klassil on probleeme olnud mitmehäälse laulmisega. Seepärast me tegelesime kaanoniga. Õpilased õppisid kodus meloodia selgeks ning tunnis lauldes tuli neil mitmehäälne laulmine väga hästi välja ja nad kogesid eduelamust.“ E3: „Ikka on positiivne mõju. Kõik sõltub väga palju ka sellest, kuidas õpetaja materjali pakub – kas õpilased võtavad selle vastu või ei võta.”* E4 sõnul võtsid tema õpilased laulude kaasamist õppetöösse loomuliku tööprotsessi osana. *E4: „Kuna me laulame päris palju laule muidu ka, kuigi mitte lehekülje pikkuseid, vaid tuntud lauludest võetud salmikesi või fraase, siis oli see õpilaste jaoks tööprotsessi normaale osa.“ E1: „Laulud kindlasti mõjutavad positiivselt õpiprotsessi. Kui on selline sõnadega laul, siis on väga hea õppida. Minu õpilastele küll väga meeldib laulude kaudu õppida teoreetilisi asju. See on toredam, kui lihtsalt läbi solfedžoharjutuse, kus ei ole sõnu*.“ *E6: „Ikka mõjutas meeleolu – oli teistmoodi, rikastas tundi!“ E5: „Pigem innustas ikkagi positiivselt ja taheti lausa mitu korda laulu läbi teha, lapsed ise tahtsid.”*

Kokkuvõtlikult võib ekspertide tagasiside põhjal väita, et õppematerjal toetab muusikateoreetiliste elementide õppimist, pakkudes võimalust avastada muusika kohta uusi aspekte või kinnistada varem õpitud teadmisi. Antud laulud rikastavad solfedžo ainetundi lisamaterjalina ning noodivihiku kujul eksisteeriv õppematerjal võimaldaks õpetajal kiiresti sobiva õpetusliku eesmärgiga laulu üles leida.

2) Millised võiksid olla antud õppematerjali eelised/puudused muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis?

- *Kitsaskohad ja parandusettepanekud seoses õppematerjali kasutamisega solfedžo ainetundides*

Laulude katsetusprotsessi tulemusena oli õpetajatel võimalik tuvastada kitsaskohti seoses antud õppevara kasutamisega muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis. Samuti said eksperdid katsetuste tulemuste põhjal esitada parandusettepanekuid. Peamised tähelepanekud, mis selles osas esile toodi, olid seotud mõningase keerukusega meloodiakäikude osas. Näiteks kaanoni „Vihmapiisad“ osas märgiti, et mõned meloodiakäigud olid laste jaoks liiga keerukad. Sellega

seoses tehti parandusettepanek vastavate meloodiakäikude kohandamiseks. *E2: „Kaanonis „Vihmapiisad“ takerdusid lapsed teise ja kolmanda takti vahelisel üleminekul. Samuti osutus õpilaste jaoks keerukaks viiendas taktis esinev meloodiakäik, kus esineb löögi vahetusel noodi kordamine.“* Ühtlasi toodi esile ka laulude pikkuse küsimus, kuid selle kohta oli ka vastandlikke arvamusi. E4 täheldas, et solfedžo ainetundides ei ole väga palju ajalist ressurssi, et pikkade laulude õppimisega tegeleda. *E4: „Minu jaoks on need laulud pikad selleks, et tunnis kasutada. Ei ole nii palju aega. Tempo on suur.“* E1 ja E6 aga mainisid, et nende poolt katsetatud laulud pikaks ei jäänud*: E1: „Minu meelest väga head õppelaulud – paraja pikkusega. Oli väga hea neid sisse tuua.“* E5 täheldas, et soovi korral on õpetajal võimalik pikemat laulu kasutada lühendatult. *E5: „ Õpetaja võib alati soovi korral õppetöös kasutada ka ainult poolt laulu, kui ei ole aega kõiki salme selgeks õppida.”* E6 tegi katsetuste tulemusel ettepaneku, et dünaamika teemalises laulus võiks salme isegi rohkem olla. *E6: „Laulu „Orkester“ puhul ma tundsin, et laul võiks isegi pikem olla – oleks tahtnud laulda veel ja veel. Salme võiks rohkem olla.“*

Kitsaskohana toodi esile ka mõningate laulude fraaside pikkuse küsimus. E4 sõnul oli tema jaoks võõras näiteks laulus „Sügisene mõtisklus“ esinev kolmetaktilise fraasi pikkus ning ta täheldas, et kohati võiksid fraasid olla lauludes pikemad ja ühtlasemalt kulgevad. *E4: „Ühe sügiseteemalise laulu puhul tundus mulle kolmetaktiline fraas võõras, kõrvale harjumatu. Kohati on teil lauludes sümpaatsed meloodia tükid, kuid võiksid olla pikemad, ühtlaselt kulgevad fraasid.* Laulus „Sügise valss“ pöörati tähelepanu varieerimise teema käsitlemisele ning tehti parandusettepanek meloodiakäikude kohandamise osas, et varieerimise teema tuleks selgemalt esile. *E4: „Õpetusliku teemana meeldis mulle varieerimine, kuid muutusi võiks salmides olla rohkem. Varieerimise teema peaks tulema jõulisemalt esile, et laps saaks sellest kohe aru.“* Harmoonilist molli käsitleva laulu „Sügise mõtisklus“ osas tegi E5 ettepaneku helistiku muutmise kohta, kuna teine klass ei ole veel helistik c-molli õppinud. *E5: „Kuna harmoonilist molli õpitakse juba ka esimeses ja teises klassis, siis võib mõelda selle peale, kas harmoonilist molli käsitlev laul võiks olla helistikus, mida need klassid juba valdavad, et nad saaksid laulu ka noodist noodinimedega laulda proovida.”* Rütmika teemast lähtuvalt andis ekspert E4 soovituse laulus “Tibude marss” jätta ära *RI-TAI* rütmid, kuna esimene klass ei ole veel seda rütmi õppinud. Tema hinnangul oleks sobilikum kastuda *RI-TAI* rütmi asmel *TI-TI-t.*

E1 ja E3 ei märganud enda poolt katsetatud laulude puhul midagi sellist, mida oleks vaja muuta. *E3: „Võibolla mõned käigud olid ootamatud, aga midagi sellist ma küll ei oska öelda,*

mida päris muuta oleks vaja.“ E1: „Kõik on ju õpitav ja lauldav – need laulud küll olid, mis mina katsetuseks valisin. Mulle ei meenu, et mingid kohad oleksid olnud rasked või imelikud.”

- *Ekspertide tähelepanekud õppematerjali tugevate külgede osas*

Peamiseks õppematerjali tugevaks küljeks pidasid eksperdid laulude kompaktsust ja mitmekülgsust. Eksperdid tõid esile, et antud laulud on seotud erinevate õpetuslike eesmärkidega ning need on kasutatavad erineva vanusega klassides. Ekspertide sõnul rikastab antud õppematerjal solfedžo ainetundides kasutatavat õppematerjali ning pakub võimalust tarvitada antud laule lisamaterjalina muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi ilmestamiseks ja elavdamiseks. Samuti toodi esile, et antud õppematerjali olemasolu noodiraaamatu kujul vähendab aega, mida õpetajad peaksid kulutama sobivate laulude leidmiseks. *E6: „Materjal on uudne lisamaterjal ning annab valikuvõimaluse kasutada laule mitmes erinevas klassis.“ E2: „Laule on varemgi solfedžoõpikutes olnud, näiteks intervallide laulud, kuid paljudel juhtudel on intervallid sinna teoreetiliselt ära viisistatud – see ei mõju väga loomulikult. Need laulud on päris laulude moodi, kõlavad kaunilt ja neid on tore laulda. See rikastab repertuaari.” E3: „Kui nendest lauludest tuleb noodivihik, siis see on suur väärtus, et on olemas ühtne laulude kogumik. Võin otsida laule ka mujalt, aga minu aja kokkuhoiu mõttes on antud õppematerjal ka selles osas väga toetav. Ootan noodivihiku saabumist.”* Õppematerjali tugeva küljena toodi välja ka asjaolu, et mitmed õpetusliku eesmärgi otstarbel tarvitatavad laulud sobivad ka esinemiseks. *E1: „Need ei ole ainult õppelaulud, nendega võib vabalt esineda ka. Ka üldhariduskooli õpetaja saab kasutada neid laule lihtsalt ilusa laulmise ja rõõmu pärast.“ E2: „Näiteks laulu „Loojang” oleks väga hea kasutada solisti lauluna – või miks ka mitte, mõni klass saaks kuskil kasutada seda laulu esinemisnumbrina ning mängida juurde ka mõnda pilli.“* Õppematerjali positiivse küljena tõid eksperdid välja, et antud lauludes on käsitletud mitmeid teemasid, mida mujalt õppematerjalidest ei ole kerge leida, näiteks vahelduva taktimõõdu, paralleelsete helistike ja dünaamika teemad. *E6: „Dünaamika laul tundus põnev, sest tavalistes lauluharjutustes seda teemat selliselt ei käsitleta. E3: „Paralleelsete helistike teema oli huvitav, mul ei ole ühtegi sellist lugu varem ette juhtunudki, et loos vahelduvad duur ja moll.“*

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ekspertide hinnangul on õppematerjali peamiseks tugevaks küljeks metoodiliselt otstarbekas ülesehitus erinevate muusikalise kirjaoskuse teemavaldkondi

hõlmavate laulude näol, millel on rikastav väärtus lisamaterjalina muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis. Peamiste kitsaskohtadena märkisid eksperdid mõningaid lauludes esinevaid liigselt keerukaid meloodiakäike ning ühtlasi arutleti laulude pikkuse üle. Eksperdid andsid soovitusi laulude mugavdamise ja lihvimise osas. Lauludesse sisse viidud muudatustest antakse täpsem ülevaade peatükkis 4.3.

3) Milliste solfedžo ainekavas läbitavate teemade omandamist võiks koostatud õppemateral kõige enam toetada?

Katsetuste tulemusena leidsid eksperdid igas laulus mingi õpetusliku elemendi, mis toetas solfedžo õpinguid. Eksperdid tõid esile, et väga hästi sai laulude abil tegeleda muusikalist kuulmist arendavate teemadega. Laulude abil treeniti näiteks intervallide laulmise oskust, analüüsiti akordikat ning tegeleti mitmehäälse laulmise harjutamisega. Ekspertide sõnul sõltus õpetusliku teema valimine õppeprotsessi klasside vanuseastmest. *E4: „No võibolla siis toetasid solfedžo õpingute protsessi nendest teemadest kõige rohkem ikkagi akordika ja intervallid, sõltub ka vanusest, mis klassis tunde anda. „Rännaku“ laulus kordus kvardi hüpe mitu korda esimesel ja viiendal astmel. Seda oli hea harjutada ja siin kontekstis oli tore, et laul algas kvartsekstakordiga. See oli hea kinnistav materjal. Samuti oli laulus „Sügise valss“ päris hea kvardi hüpe viiendalt teisele astmele, mida oli hea harjutada.“ E2: „Kaanonid on väga tänuväärne materjal. Nende abil on hea intervalle ja mitmehäälset laulmist õppida.“E3: „Meile meeldis dünaamika teemaline laul „Orkester“, milles oli ühtlasi laulu alguses sees ka puhta kvardi hüpe, mida oli hea treenida.“* Kuna mitmed autori poolt välja pakutud laulude teemad ning alateemad olid üldised, siis oli igal eksperdil soovi korral võimalus leida ka omalt poolt juurde õpetuslikke aspekte. Eksperdid leidsid, et nad said laule kasutada näiteks tähtharmoonia teema õppimisel. *E2: „Eraldi teemana ei olnud õppematerjalis välja toodud tähtharmoonia teemat. Meie õppisime laulude „Rännakul“ ja „Klaverile joonistatud laul“ abil akorde ja tähtharmoonia tähistusi“.* Ühtlasi täheldati, et antud laule oli hea laulda ka astmenimetustega. *E1: „Laule sobis väga hästi laulda ka astmenimedega. Laulsime peast astmenimetustega näiteks “Vihmapiiskade”kaanonit.”*

Kokkuvõtlikult toetasid kõik katsetusprotsessis osalenud laulud solfedžo õpingute protsessi. Eksperdid leidsid igast laulust muusikateoreetilisi elemente, millel oli kas õpetuslik või

kinnistav eesmärk. Katsetusprotsessi tulemusel toetasid laulud hästi muusikalist kuulmist arendavate teemade käsitlust. Eksperdid tõid oluliste teemadena esile mitmehäälse laulmise, intervallid ning akordika. Peamise õpetusliku lisateemana, mida autori poolt ei olnud esile toodud, märkisid eksperdid tähtharmoonia analüüsi võimalust.

4.2. Isiklik kogemus

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade autori enda katsetuste kogemustest antud õppematerjali osas, mis viidi läbi Viljandi Muusikakooli solfedžo õppegruppide peal ajavahemikus 22.11.2024 – 23.01.2025.

Katsetusprotsessi kaasati esimene, teine, kolmas ning kuues klass ning katsetustel kasutati laule „Tuulte mäng“, „Sügisene mõtisklus“ ja „Tibude marss“. Laul „Tuulte mäng“ leidis tarvitust kuuendas klassis vahelduva taktimõõdu teema käsitlusel ning laulu „Sügisene mõtisklus“ käsitleti kolmandas klassis harmoonilise c-molli õpetamisel. Esimese ja teise klassi õpilaste peal katsetati 2/4 taktimõõdu teemalist laulu „Tibude marss“. Järgnevalt on toodud näide laulu „Tibude marss“ katsetuste kohta.

Laulu „Tibude marss“ katsetusest

Laulu „Tibude marss“ katsetati kahes erinevas klassis – esimeses ja teises klassis. Laulu kasutati mitmel õpetuslikul eesmärgil – korrati 2/4 taktimõõtu, harjutati viipamist, tehti diktaat nelja esimese takti kohta ning sama harjutus transponeeriti ümber teise helistikku bassivõtmesse. Esmalt õpiti laul selgeks kuulmise meetodi abil – õpetaja laulis laulu tervikuna ette fraaside kaupa ning lapsed kordasid. Erilist tähelepanu pöörati laulu kahe esimese fraasi õppimisele. Seejärel kirjutati diktaadina üles laulu neli esimest takti. Diktaadi kirjapanek hõlmas järgnevaid etappe: määrati laulu taktimõõt, viipamise abi mõõdeti ära igas taktis esinevad rütmid, takt takti haaval leiti helikõrgused astmenumbritena ning astmenumbrite alusel määrati helikõrgused noodinimetustena. Järgnevalt transponeeriti sama harjutus ümber teise helistikku bassivõtmesse. Transponeerimine bassivõtmesse toimus astmenumbrite abil. Esimeses klassis transponeeriti harjutus F-duuri ning teises klassis Bb-duuri. Noodistatud neljataktilist harjutust lauldi nii astme- kui ka noodinimetustega. Mõlemas klassis oli laulu kasutamine õppeotstarbel efektiivne. Lapsed

tulid ülesannetega toime ning töötasid terve protsessi vältel aktiivselt kaasa. Laulu tarvitamine antud klassides mõjus motiveerivalt ja tähelepanu äratavalt. Lisaks tunnis käsitletavatele õpetuslikele eesmärkidele said lapsed ka laululise kogemuse.

Kokkuvõtvalt toimis autori hinnangul laulude katsetusprotsess tulemusrikkalt. Kõiki katsetusse valitud laule oli võimalik õppetöösse õpetuslikul eesmärgil siduda ning laste jaoks oli motiveeriv õppida muusikateoreetilisi elemente laulu kaudu. Ühtlasi koges autor, et ühte laulu saab kasutada mitmel otstarbel. Lisaks õppematerjalis esitatud üldistele teemadele saab õpetaja vastavalt vajadusele valida mitmeid alateemasid või elemente, mis seostuvad tunni teemaga.

4. 3. Muudatused õppematerjalis lähtuvalt tegevusuuringu tulemustest

Tegevusuuringu tulemustest lähtuvalt viidi õppematerjalis sisse mitmed muudatused. Peamised muudatused tehti ekspertidelt saadud tagasiside põhjal. Samuti võeti arvesse juhendajatelt saadud soovitusi ja autori enda tähelepanekuid, mis ilmnesid seoses laulude põhjalikuma analüüsiga.

Järgnevalt on esile toodud loetelu õppematerjali sisse viidud muudatustest:

1. Kaanonid: „Vihmapiisad“ – väikesed muudatused viidi sisse meloodia mugavdamise eesmärgil teise ja kolmanda takti vahelisel üleminekul ning viiendas taktis, kus esines löögivahetusel noodi kordamine (vt noodinäide 1).

Noodinäide 1. *Muudatused kaanoni „Vihmapiisad“ meloodiakäikudes*

Esialgne versioon

Muudetud versioon

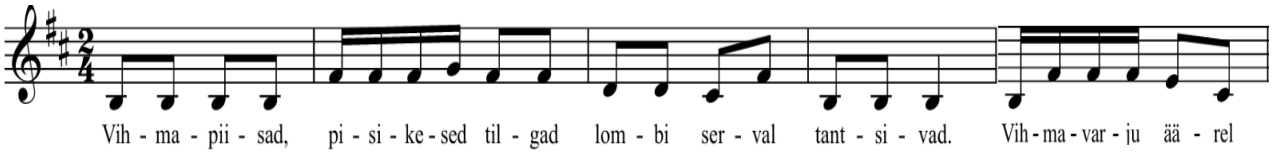

„Laulurõõm“ – laulust tehti lühem, kaheksataktiline versioon.

„Kelluke“ – muudeti meloodiat, rütme ning teksti kaanoni viimase laulurea kahes esimeses taktis (vt noodinäide 2).

Noodinäide 2. *Muudatused kaanonis „Kelluke“*

Esialgne versioon

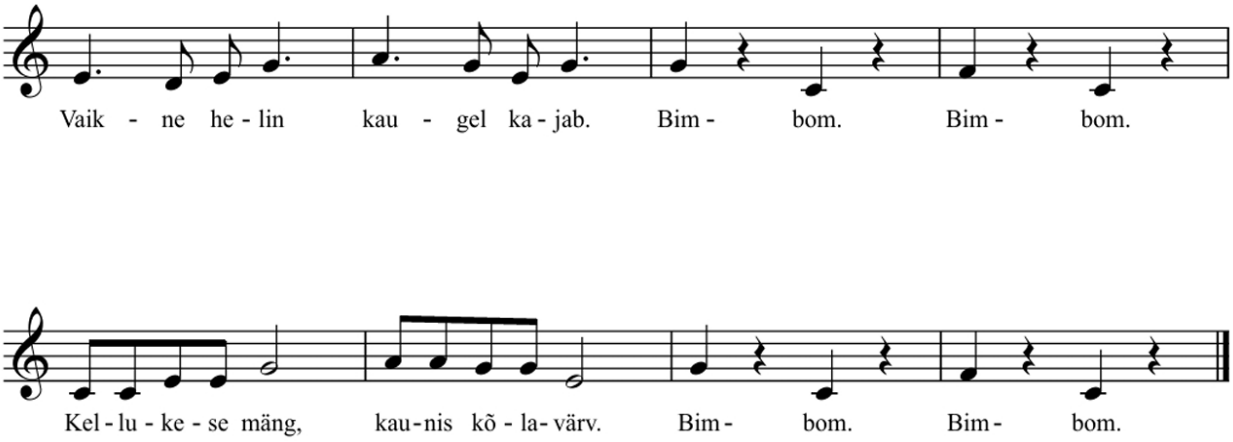

Muudetud versioon

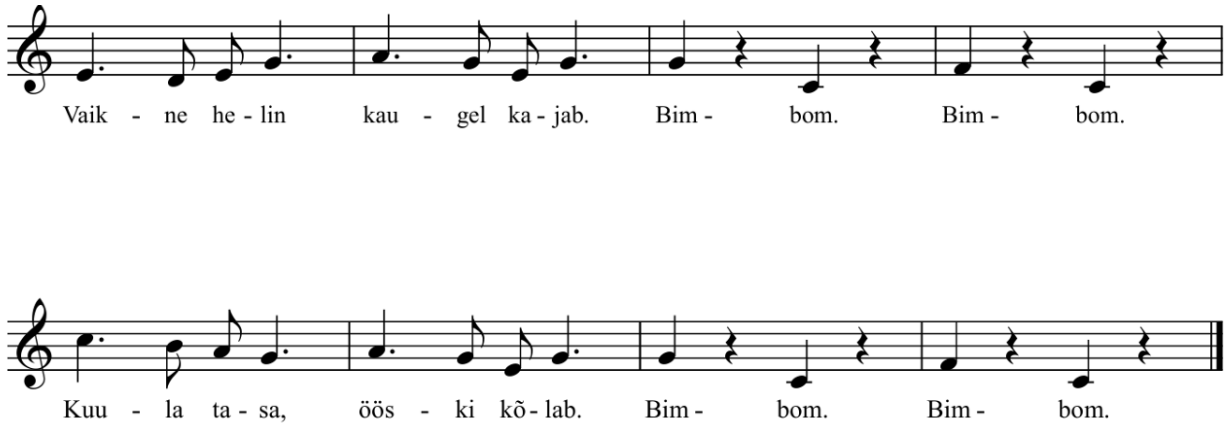

2. „Rännakul“ – 13ndas taktis asendati a-moll saateakord F-duuriga.
3. „Orkester“ – laulule tehti juurde teine salm ning kohandati dünaamikatermineid ja mõningaid meloodiakäike selliselt, et dünaamika vaheldumine tuleks musitseerimisel rohkem esile.

4. „Sügise valss“ – laulu lühendati ning muudeti salmides esinevaid meloodiakäike nii, et varieerimise teema tuleks rohkem esile. Teises salmis muudeti ka veidike rütme.
5. „Laevuke veel“ – noodikirja lugemise hõlbustamise eesmärgil muudeti refräänis oleva sõna *vahustel* rütmi kirjapilti (vt noodinäide 3).

Noodinäide 3. *Muudatused laulu „Laevuke veel“ rütmi kirjapildis*

Esialgne versioon

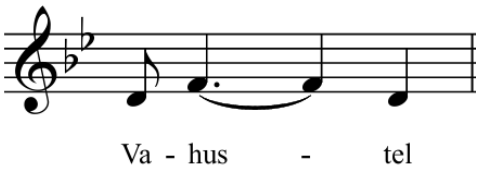

Muudetud versioon

6. „Tibude marss“, „Rõõmus ja kurb“ ja „Orkester“ – *RI-TAI* rütmid asendati *TI-TI*-ga.
7. „Klaverile joonistatud laul“ – lisati refrääni kordus ka esimese salmi lõppu.
8. Laululisana koostati juurde kaanon „Muusika heliseb“, mida on võimalik laulda ka koos pillil mängitud kaasmänguga (ksülofon või metallofon). Õppematerjali lisati juurde ka laul „Pilveke“ helistiku harmooniline e-moll käsitlemiseks.

Ekspertide tagasiside põhjal tehti muudatusi ka mõne laulu õpetusliku põhiteema ning soovitusliku lisateema osas. Näiteks muudeti laulu „Klaverile joonistatud laul“ puhul õpetuslikku põhiteemat – intervalli teema asendati sünkoobi teemaga ning lisateemadena toodi välja intervallid ja tähtharmoonia. Õpetuslikku teemat muudeti ka laulu „Lumeloss“ puhul – taktimõõdu teema asemel seati fookusesse kahehäälne laulmine. Laulu „Orkester“ puhul toodi lisateemana välja intervalli temaatika *(kvart)* ning tähtharmoonia teema.

Autor võttis muudatuste tegemisel arvesse ekspertide poolt antud olulisemaid soovitusi. Mõnel juhul osutus tagasiside liiga üldiseks. Sellistel juhtudel lähtus autor loomingu isikupära säilitamise põhimõttest. Arvestades E5 ettepanekut, koostas autor laululisana juurde laulu „Pilveke“, mille helistik harmooniline e-moll sobib hästi helistiku analüüsimiseks ka esimeses ja teises klassis, kuid laulu „Sügisene mõtisklus“ helistikku ei muudetud, kuna harmooniline c-moll helistik sobis autoripoolsete katsetuste põhjal väga hästi helistiku analüüsiks kolmandale klassile.

5. ARUTELU JA JÄRELDUSED

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli koostada solfedžo ainekava toetav õppematerjal uute omaloominguliste laulude näol ning teha kindlaks, kuidas need laulud toetavad muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi lähtuvalt ekspertide arvamusest. Lähtuvalt uurimisküsimustest andsid õppematerjalile hinnangu kuus kogenud solfedžo õpetajat, kellega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude analüüsi põhjal saadi teavet õppematerjali toetava rolli kohta solfedžo õpingute protsessis ning ühtlasi selgus, millised on selle õppevara tugevused ja kitsaskohad. Andmeanalüüsi tulemusena saadi ka teada, millised õpetuslikud teemad omasid ekspertide hinnangul kõige toetavamat rolli solfedžo õpingute protsessis. Ühtlasi tehti ekspertide tagasisidest lähtuvalt õppematerjalis muudatused, mis parandasid õppematerjali kvaliteeti.

Antud uurimuse tulemuste põhjal võib väita, et käesolev õppematerjal rikastab solfedžo õpinguteks kasutatavat õpivara, toetades muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi õpetuslikel eesmärkidel loodud laulude abil. Ekspertide sõnul olid kõik laulud abiks mingi muusikateoreetilise elemendi õppimisel või uue teadmise kinnistamisel ning peamise tugevusena toodi esile õppematerjali uudsus ning kompaktsus väärtusliku lisamaterjalina muusikateooria õpetamise protsessis. Eksperdid tõid käesoleva õppematerjali osas esile ka asjaolu, et antud laulude kogumiku olemasolu vähendab ajalist ressurssi, mis kuluks õpetajal sobiva õpetusliku laulu otsimiseks. Seega leidis kinnitust tõdemus, et õppematerjal solfedžo ainetundides vajab rikastamist, kuna muusikalise kirjaoskuse teema käsitlemine muusikakoolides on väga oluline (Drobni, 2018) ja põhiõppematerjali kõrvale vajatakse ka täiendavat lisamaterjali, mis muudaks solfedžo õpingud mitmekülgsemaks (Minyaylo, 2014). Tähtis on, et õppematerjal täiustuks ning kaasajastuks (Fisher, 2005). Ühtlasi võib uurimistulemuste põhjal tuua esile asjaolu, et antud laulude kasutamine solfedžo ainetundides mõjus lastele motiveerivalt. See on oluline aspekt, kuna õpilastes huvi äratamine ja hoidmine on muusika õppimis- ja õpetamisprotsessi põhiküsimus (Ayeyemi & Odunga, 2019). Positiivse küljena nägid eksperdid õppematerjali osas ka asjaolu, et antud laule on võimalik kasutata erineva vanuseastmetega klassides olenevalt õpetaja poolt seatud õpieesmärkidest.

Katsetuste järgselt esitasid eksperdid laulude osas **parandusettepanekud.** Muudatuste tegemistel arvestas autor neid ettepanekuid, mis olid konkreetsed ja selgelt põhjendatud. Näiteks võeti arvesse ettepanekut lihtsustada teatud meloodiakäike laulus „Vihmapiisad“ ning

varieerimise teema puhul oli asjakohaseks nõuandeks tuua varieerimise teema rohkem esile. Mõningate ettepanekute puhul, mis olid liiga üldised või seotud maitse-eelistustega lähtus autor soovist säilitada laulude isikupära.

Peamiseks **piiranguks** võib antud uurimuse puhul pidada ajalise ressursi puudujääki solfedžo õpetuse tunnis kõikidele õppematerjalis olevate laulude katsetusele pühenduda. Olukorra parandamiseks ning tulemuste kvaliteedi tagamiseks jagati laulud juba sügisel enne katsetusprotsessi algust ekspertide vahel ära nii, et oli tagatud kõikide laulude katsetusprotsessi kaasamine ja ekspertide poolt tagasisidestamine. Katsetusprotsess kestis kokku viis kuud, mis oli piisav aeg õppematerjali testimiseks. Uuringu piiranguks võib pidada ka arvult väikesearvulist valimit. Kuna laulud olid kuue eksperdi vahel ära jaotatud, siis mõne laulu kohta saadi tagasiside vaid paarilt eksperdilt. Siinkohal tagas uuringu tulemuste kvaliteedi jällegi ekspertide pädevus seoses kogemusterikka ning kõrge tööstaažiga.

Praktilise väärtusena lisasid eksperdid antud õppematerjali osas tähelepaneku, et lisaks solfedžo ainetundide rikastamisele võiks antud õppematerjali sihtgrupp olla ka laiem. Uuritavad leidsid, et paljud laulud on sobilikud laulmiseks ka lihtsalt laulmisoskuse arendamise ja laulmisrõõmu suurendamise eesmärgil solistidele või tervele klassile üldhariduskooli muusikatundides. Tulevikus soovitasid eksperdid kirjutada laule veel juurde ning tehti ettepanek, et edaspidise õppematerjali koostamisel võiks keskenduda konkreetsele vanuseastmele, näiteks esimesele ja teisele klassile. Soovitus tehti ka helifailide lisamise kohta, et lapsed saaksid kodus iseseisvalt laule harjutada. Antud magistritöö raames koostatud õppematerjal valmib noodiraamatuna 2025. aasta sügiseks. Noodiraamatu trükkimist on toetanud Paul Kriguli fond.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et mina, Siiri Talv, olen koostanud ise käesoleva magistritöö ning olen toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Siiri Talv
10.05.2025

Tänusõnad

Soovin tänada kõiki, kes on mulle olnud abiks magistritöö valmimise perioodil. Tänan TÜVKA õppejõude, kes on andnud oma panuse minu haridusteekonna edendamiseks. Usun, et igaühel Teist on olnud oluline osa selles, et käesolev magistritöö sai valmida. Eriti soovin tänada enda magistritöö juhendajat Tuuli Jukki ja kaasjuhendajat Maarika Reimandit, kes on mind aidanud ja suunanud terve tööprotsessi vältel. Ühtlasi tänan kõiki eksperte, kes osalesid laulude katsetusprotsessis. Aitäh ka kõigile lähedastele, kes Te olete mind innustanud ja julgustanud magistritöö koostamise osas.

Tänuliku südamega mõtlen ka Loojale, kelle päralt on kogu looming ja kes on ka mulle andnud võimaluse osa saada muusika loometööst.

„Kui ma näen Su taevast, Su sõrmede tööd, kuud ja tähti, mis Sa oled rajanud, siis mis on inimene, et Sa tema eest hoolitsed?“ (Ps 84:4)

KASUTATUD ALLIKAD

Ayeyemi, E. O. & Odunga, A. F. (2019*). Effective teaching strategies for music literacy in elementary schools.* https://www.researchgate.net/publication/360375556_EFFECTIVE_TEACHING_STRATEGIES_FOR_MUSIC_LITERACY_IN_ELEMENTARY_SCHOOLS

Drobni, I. (2018). *Music Literacy in music education.* https://www.researchgate.net/publication/348994860_MUSIC_LITERACY_IN_MUSIC_EDUCATION

EML. (s.a.). Eesti Muusikakoolide Liit. https://www.muusikakoolid.ee/index.php/et/oppematerjalid/

Fisher, R. (2005). *Teaching Children to Think.* Nelson Thornes limited.

Gottschalk, F. (2020). *Impacts of technology use on children: Exploring literature on the brain, cognition and well-bein.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/7a08a7b1-en

Kaljuste, H. (2011). *Heino Kaljuste artiklite kogumik.* E. Kangron (koost). Kirjastus: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.

Kangron, E. (2010). *Muusikalise kirjaoskuse arendamisest.* https://oppekava.ee/muusikalise-kirjaoskuse-arendamisest/

Muldma, M. (2010). Muusikaõpetus esimeses ja teises kooliastmes. E. Kikas (toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes.* Kirjastus Tartu Ülikool. https://haridus.ut.ee/sites/default/files/inline-files/edukoraamatkaanega_0.pdf

Kiilu, K. & Sepp, A. (2014). Muusiakõpetuse didaktika. Valik artikleid. *Muusikalistest võimetest* (lk 78-99). https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/54734

Kalmus, V. & Masso, A. & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs.* https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/

Kodály, Z. (1974). *The Selected Writings of Zoltán Kodály*. Boosey & Hawkes.

Minyaylo, M. (2014*). Ida-Virumaa muusikakoolide solfedžoõpetajad ja nende poolt kasutatavad õppematerjalid 1. - 2. klassini aastatel 2012/2013* [Bakalaureusetöö, Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia]. Dspace. http://hdl.handle.net/10062/43683

Ney, M. (2014). Muusiakõpetuse didaktika. Valik artikleid. K. Kiilu & A. Sepp (koost), *Zoltán Kodály muusikahariduskontseptsioon* (lk 156-183). Tallinn: Eesti Muusika-ja teatriakadeemia. (https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/54734

Olev, A. & Alumäe, T. (2022). *Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service.* https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14

PRÕK. (2023). Põhikooli riiklik õppekava. Lisa 3. https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1080/3202/3005/18m_pohi_lisa3.pdf#

Pullerits, M. (2014). Muusikaõpetuse didaktika. Valik Artikleid. K. Kiilu & A. Sepp (koost), *Orff- pedagoogika* (lk 186-208). https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/54734

Päts, R. (2010). *Muusikaline kasvatus üldhariduskoolis.* Kirjastus Koolibri.

Päts, R. (2019). *Valik artikleid muusikapedagoogikast ja muusikapsühholoogiast.* I. Raudsepp ja M. Vikat (koost); A. Sepp (toim). Tallinn: TLÜ kirjastus.

Nedelka, M. & Selčanová, Z. (2022). *Musical Literacy in primary education.* https://www.researchgate.net/publication/366005900_Musical_Literacy_in_Primary_Education

Rips-Laul, P. (2024, 18. juuli). *Autori intervjuu.* Veebisalvestus.

Saluveer, A. (2010). *Õppekavast laulupeoni – eile, täna, homme.* https://oppekava.ee/oppekavast-laulupeoni-eile-tana-homme/

SAMM. (2014). Sotsiaalse Analüüsi ja Meetodite andmebaas. https://samm.ut.ee/valimid/

Virkus, S. (2016). *Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs.* Tallinna Ülikool. https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/index.html

Õppekava. (s.a.). Põhikool. https://oppekava.ee/

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses.* Kirjastus Tartu Ülikool.

Wang, L. (2022). *The Skill Training of Reading Music in the Teaching of Solfeggio and Ear Training in the New Media Environment.* https://www.researchgate.net/publication/359349835_The_Skill_Training_of_Reading_Music_in_the_Teaching_of_Solfeggio_and_Ear_Training_in_the_New_Media_Environment

LISAD

Lisa 1 Intervjuu kava

Taustküsimused

1. Millise kooli ja mis eriala Te olete lõpetanud?
2. Kui suur on Teie tööstaaž solfedžo õpetajana?
3. Millises vanuseastmes õpilasi Te käesoleval hetkel muusikakoolis õpetate?
4. Kui palju klasse oli kaasatud laulude katsetamise protsessi?

Põhi- ja alaküsimused lähtuvalt uurimisküsimustest

- *Kuidas toetab antud magistritöö raames koostatud õppematerjal muusikateoreetiliste elementide õppimist lähtuvalt ekspertide arvamusest?*

1. Kui suur rõhuasetus peaks Teie arvates olema laulmisel solfedžo õpetuse tunnis võrreldes kuulamis- ning kirjalike ülesannete oskuste treenimisega?
2. Millised on peamised õppevahendid, mida te laulmisoskuse arendamiseks tarvitate?
3. Kuidas võiks Teie arvates käesoleva magistritöö raames koostatud õppematerjal toetada solfedžo õpinguid?
4. Millised olid Teie katsetuste tulemuste põhjal kõige meeldejäävamad kogemused muusikateoreetiliste elementide õppeprotsessi osas antud laulude kaasabil? Tooge näide, kuidas mingi konkreetne laul oli abiks uue teema omistamisel või õpitud teadmise kinnistamisel.
5. Kuidas mõjutas Teie arvates laulude kaasamine solfedžo õpingute protsessi õpilaste üldist meeleolu ja õpimotivatsiooni? Kirjeldage järgneva skaala alusel, kas antud laulude abil muusikateoreetiliste elementide õppimine:
   - Innustas õpilasi positiivse emotsiooniga kaasa töötama ?
   - Õpilaste poolne reaktsioon laulude osas oli pigem negatiivne?
   - Laulude kaasamine õppeprotsessi ei mõjutanud õpilaste meeleolu ega õpimotivatsiooni.

- *Millised võiksid olla antud õppematerjali eelised/puudused muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis?*

1. Milliseid tugevaid külgi Te märkasite õppematerjali rakendamise osas muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis?
2. Selgitage tähelepanekuid peamiste kitsaskohtade osas seoses antud õppematerjali kasutamisega solfedžo ainetundides.
3. Millistes Teie poolt õpetatud klassides oli laulude katsetusprotsess kõige tulemusrikkam? Miks?
4. Millised oleksid Teie soovitused ja parandusettepanekud antud laulude osas?

- *Milliste solfedžo ainekavas läbitavate teemade omandamist võiks koostatud õppematerjali kaasamine õppeprotsessi kõige enam toetada?*

1. Õppematerjalis kajastatud laulud olid seotud järgnevate solfedžo ainekavaga seostuvate teemade ja muusikaliste tegevustega: paralleelsed helistikud, harmooniline moll, intervallid, kaanon, kolmkõla pöörded, dünaamika, sidekaar (legato) ja pidekaar, sünkoop, kahehäälsus, vahelduv taktimõõt, varieerimine ning taktimõõdud 2/4, 3/4 ja 6/8. Kirjeldage, milliste teemade õppimine ja nende õpetamiseks laulude kasutamine õnnestusid kõige enam Teie katsetuste tulemuste põhjal muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis.
2. Kas Te leidsite mõne laulu puhul lisaks autori poolt esile toodud teemadele juurde ka ise mõne lisateema või õpetusliku aspekti, kuidas mingi konkreetse laulu kaudu muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi rikastada?

<u>Lõppküsimused</u>

1. Milliseid mõtteid Teil tekkis veel õppematerjali katsetades?
2. Mida Te soovite veel kokkuvõtteks antud teema kohta lisada?

Lisa 2 Näide koodipuu koostamise kohta

Uurimisküsimus:

Milliste ainekava läbitavate teemade omandamist võiks koostatud õppematerjali kaasamine õppeprotsessi kõige enam toetada?

Küsimus intervjueeritavatele:

Õppematerjalis kajastatud laulud olid seotud järgnevate solfedžo ainekavaga seostuvate teemade ja muusikaliste tegevustega: paralleelsed helistikud, harmooniline moll, intervallid, kaanon, kolmkõla pöörded, dünaamika, sidekaar (legato) ja pidekaar, sünkoop, kahehäälsus, vahelduv taktimõõt, varieerimine ning taktimõõdud 2/4, 3/4 ja 6/8. Kirjeldage, milliste teemade õppimine ja nende õpetamiseks laulude kasutamine õnnestusid kõige enam Teie katsetuste tulemuste põhjal muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessis.

KOODID	ALAMKATEKOORIAD	PEAKATEGOORIA
väike septim („Loojang“)	intervallid	muusikalist kuulmist arendavad teemad
puhas kvint ja puhas kvart („Kelluke“)		
puhas kvart („Rännakul“)		
suur terts („Tibude marss“)		
paralleelsed helistikud („Rõõmus ja kurb“)	helilaad	
helistik b-moll (kaanon „Vihmapiisad“)		
kvartsekstakord („Rännakul“)	kolmkõla pöörded	
mitmehäälne laulmine („Kaanonid“)	intoneerimine	
vahelduv taktimõõt („Tuulte mäng“)	muusika analüüs	
dünaamika („Orkester ")	musitseerimine erineval hääletugevuse	

Lisa 3 Õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“

Muusikateoreetilised elemendid laulus

Õppematerjal muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessi rikastamiseks solfedžo ainetundides

Laulude autor: Siiri Talv

2025

Sissejuhatus

Käesolevad õpetuslikud laulud on koostatud lähtuvalt solfedžo ainekavast ning õpetajal on võimalik valida, millise muusikalise kirjaoskuse teema õpetusse ta soovib antud laule kaasata. Laulud on erineva raskusastmega ning laulude kasutus ei ole klassiti piiratud – neid võib kasutada uue temaatika õpetamiseks või mingi teema kordamiseks sõltuvalt õpilaste arengutasemest. Lisaks autori poolt välja toodud põhiteemadele leidub igas laulus õpetuslikke momente rohkem. Soovi korral on õpetajal võimalik siduda lauluõpetus ka mõne muu õppeprotsessi eesmärkidega seostuva muusikateoreetilise elemendi õpetusega.

Laulude loetelu ning kirjeldus

1. „Tibude marss“

Õpetuslik põhiteema: Taktimõõt 2/4

Soovituslik lisateema: Intervallid *(terts)*

Laulu võib laulda ka tähtnimetustega või harjutada nootide asukohtade äratundmist noodijoonestikul. Soovi korral saab antud laulu põhjal harjutada ka diktaadi kirjutamise oskust.

2. „Loojang“

Õpetuslik põhiteema: Taktimõõt 6/8

Soovituslik lisateema: Intervallid *(väike septim)*

Teose jutustav ning kujundlik sisu toob esile mõtte, et uinunud laulud ning tukkunud pillikeeled võiksid taas ärgata ning kõlada. Laulu meloodia on tundmusterohke ning teksti ja rütmi kujundamisel on arvestatud, et sõnarõhud sobituksid hästi noodivältuste pikkustega.

3. „Tuulte mäng“

Õpetuslik põhiteema: Vahelduv taktimõõt

Soovituslik lisateema: Eellöök

Laul sobib hästi kasutamiseks solfedžo õppegruppide vanemale astmele.

4. „Klaverile joonistatud laul“

Õpetuslik põhiteema: Sünkoop

Soovituslikud lisateemad: Intervallid *(septim, terts ja kvint);* tähtharmoonia, esimese ja neljanda astme septakord.

Laulu õpetuslik moment on seotud sünkoobi teemaga. Rõhuasetus on ka intervallide käsitlusel (terts, kvart ja septim). Laulu teksti sisu annab edasi mõtte, et pillimängijate soov on õppida muusikat praktiseerima nii, et sel oleks kuulajate tähelepanu köitev efekt.

5. „Laevuke veel“

Õpetuslik põhiteema: Sidekaar *(legato)* ja pidekaar

Soovituslik lisateema: Sünkoop

Laulu sisu toob esile mõtte, et Eesti on meie kaunis kodumaa, mille rannikuäärsed veed ja tuttavad kodused rajad jäävad meie mõtetesse alati, isegi kaugel võõrsil viibides.

6. „Rännakul“

Õpetuslik põhiteema: Kolmkõla pöörded

Soovituslik lisateema: Intervallid *(kvart)* ja tähtharmoonia

Antud laulu abil saab tutvuda või korrata kolmkõla pöörete temaatikat. Lugu räägib rändamisest ning toob esile mõtte, et üheskoos on vahva seigelda. Õpilastel on võimalus avastada, milliste astmete kolmkõlad ja kolmkõla pöörded on antud laulus kajastatud. Samuti saab laulu tarvitada tähtharmoonia õppimisel ja intervallide temaatika käsitlemisel.

7. „Orkester“

Soovituslik põhiteema: Dünaamika

Soovituslik lisateema: Intervallid *(kvart)*

Laulu temaatika on inspireeriv muusikakooli õpilaste jaoks, kes puutuvad igapäevaselt kokku pilliõppega ning osalevad erinevates ansambli- ja orkestrimängudes. Teos loob rõõmsa meeleolu ning teksti koostamisel on lähtutud dünaamikaterminite ja laulu sisu kokkusobivusest. Antud loo eesmärk on õpetada lapsi paremini orienteeruma dünaamikaterminite kirjaoskuse kasutamises ning ühtlasi omandatakse antud valdkonnas ka praktilise musitseerimise kogemus.

8. „Rõõmus ja kurb“

Õpetuslik põhiteema: Paralleelsed helistikud

Soovituslik lisateema: Harmooniline moll ja toonika kolmkõla

Laul käsitleb paralleelsete helistike temaatikat – ühes laulus kõlavad vaheldumisi nii rõõmsakõlaline duur (C-duur) kui ka kurvakõlaline moll (a-moll), seejuures on ka laulu tekst koostatud selliselt, et rõõmsakõlalist helipilti ilmestavad ka vastavat meeleolu loovad sõnad ning kurvakõlaline moll seostub nukramate sõnadega. Lisaks on mollhelistiku käsitlusse sisse toodud ka harmoonilise molli mõiste. Loo laulmisel ning analüüsil selgineb õpilastele paralleelsete helistike mõiste tähendus.

9. „Sügisene mõtisklus“

Õpetuslik põhiteema: Harmooniline moll

Soovituslik lisateema: Samanimelised helistikud *(c-moll ja C-duur).*

Laulu koostamisel on lähtutud harmoonilise mollhelilaadi temaatikast. Peaaegu terve loo helipilt kajastab harmoonilise molli käsitlust, kuid teose lõppu ilmestab duur-kõlaline helipilt, mis toob hästi esile laulu kokkuvõtva teksti sisulise mõtte. Autoripoolse soovitusena võib antud laulu õpetamisel käsitleda ka samanimeliste helistike temaatikat (c-moll ja C-duur). Laulu helistik sobib analüüsiks kolmandale klassile.

10. „Pilveke“

Õpetuslik põhiteema: Harmooniline moll

Laulu esimesest neljast taktist võib teha diktaadi. Laul sobib hästi harmoonilise e-moll helistiku analüüsiks esimesele ja teisele klassile. Laulu võib laulda ka tähtnimetustega.

11. „Lumeloss“

Õpetuslik põhiteema: Kahehäälsus

Soovituslikud lisateemad: Taktimõõt 3/4 ja intervallid *(terts ja kvart)*

Loo tekst on muinasjutulise sisuga ning sobib käsitlemiseks talveperioodil. Laul sobib hästi kahehäälse laulmise harjutamiseks ning samuti võib laulu õppimisel pöörata tähelepanu taktmõõdule ning intervallidele terts ja kvart.

12. Kaanon „Kelluke“

Õpetuslik põhiteema: Mitmehäälne laulmine

Õpetuslik lisateema: Intervallid *(kvint ja kvart)*

13. Kaanon „Laulurõõm“

Õpetuslik põhiteema: Mitmehäälne laulmine

14. Kaanon „Vihmapiisad“

Õpetuslik põhiteema: Mitmehäälne laulmine

15. Kaanon „Muusika heliseb“

Õpetuslik põhiteema: Mitmehäälne laulmine

Kaanon „Muusika heliseb“ puhul on võimalik mängida kaasmängu ksülofonil või metallofonil.

16. „Sügise valss“

Õpetuslik põhiteema: Varieerimine

Soovituslikud lisateemad: Taktimõõt 3/4 ja intervallid *(terts ja kvart)*

Lugu räägib sügisest ning raskusastme ning teemakäsitluse poolest on laul sobilik käsitlemiseks solfedžoõppe noorema astme tundide läbiviimisel. Laulus leidub ka teisi õpetuslikke momente, mida on soovi korral õpetajal võimalik muusikalise kirjaoskuse õppeprotsessiga siduda. Nendeks teemadeks võivad olla näiteks intervallid terts ja kvart.

Tibude marss

Siiri Talv

Loojang

Siiri Talv

Gm7 C B♭ 1. C7(sus4) C7 2. C7(sus4) C7
tuk-ku-nud pil-lil on hääl, kui poog-na-keel mäng-le-mas käel. 2.On käel. Kui
F Dm B♭ B♭/C C
vih - ma - vee piis - ka-dest he-len - dab tae - va-ne kaar ning
F Dm B♭ B♭/C C
õh - tu-sed lau - lud on kos - tu-mas u-ne - de raal, siis
Gm7 C B♭ C7(sus4) C7
ot - si-da Si-na - gi võid, kas loo-jan-gul puh - ke-nud õis ning
Gm7 C Gm7 C7 F
tuk - ku-nud pil - lil on hääl, mis kõ-la - mas hä-ma - ral mäel.

Tuulte mäng

Siiri Talv

♩ = 68

D G D/F♯ Bm Em

1.I - gal tuu-lel o-ma suund. Män-gib kau-gel põh-ja-tuul.

F♯m G D/F♯ G D/F♯

Me-re - lain-tes-se end sä-tib, ran-na - lii-va äär-sel pin-gil õr-nalt

Em7 A7(sus4) A7 G/A A D(sus2) D

kee-ru-tab ning siis tõu-seb len - du lui-ge-tiib. 2.I-ga

D G D/F♯ Bm Em F♯m

tuul on soe või külm. Su-ve - ii-lid, kar-ge talv. Sü-gis
hetk kui viiv vaid näib. **Su**-vi tal veks kii-reltläind. Lu-me

G D/F♯ G D

kuu - del vih - ma - pil - ved too-vad sa-ju, tor - mid, suu - red. Ai-na
pal - lid, han-ged suu - red. O-mad ra-jad tal - ve - tuu - lel. Ko-du-

Em7 A7(sus4) A7 G/A A D(sus2) D

kee-ru-tab ning siis, koi-dab he-le päik-se-kiir. Refr: O-ma
õu-el tui-su eel, kel-la - ka-ja kos-tub veel.

D Em7 A F♯m7 Em7 A

aeg on tuu-lel vii - a len - du tiib, män-gib lui - teil ran-na-liiv. Tuu-le-

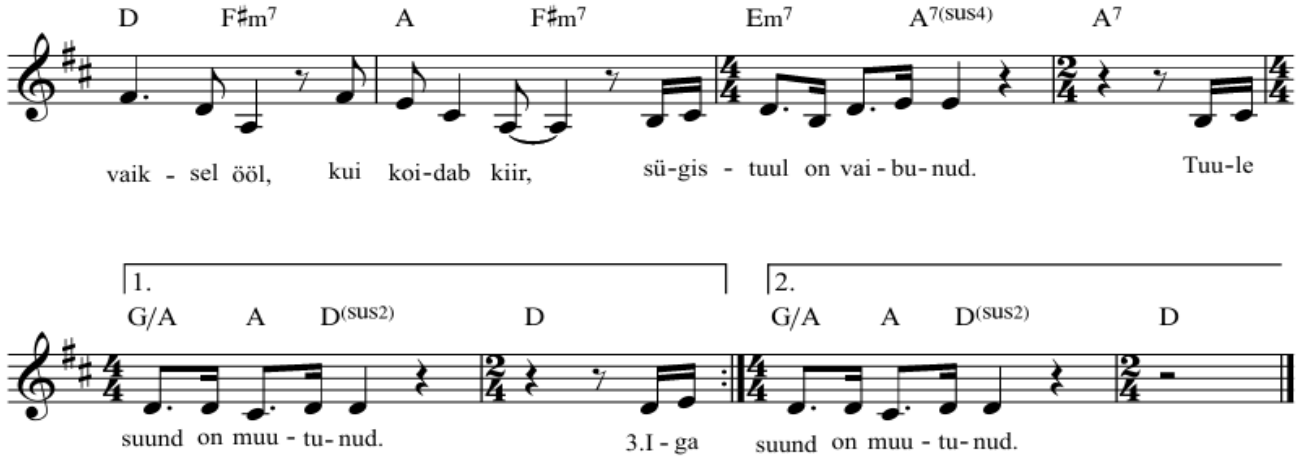
D F♯m7 A F♯m7 Em7 A7(sus4) A7
vaik - sel ööl, kui koi-dab kiir, sü-gis - tuul on vai - bu - nud. Tuu-le
1.
G/A A D(sus2) D
suund on muu - tu - nud.
3.I - ga
2.
G/A A D(sus2) D
suund on muu - tu - nud.

Klaverile joonistatud laul

Siiri Talv

♩ = 100

C B♭(add2) C B♭(add2)

1.Kla - ve - ri - le joo-nis - ta - tud laul noo - ti-des - se kir - ju - ta - tud saab.

Am Dm F^maj7 G

Vär - vi - kül - lad he - lid just - kui maal, ju - tus - ta - vad loo ning kõ-lab saal.

C C^maj7 Am^7 C/E

Ma - da - lad he - lid ning kõr - ged. Tu - me - dad vär - vid ning he - le - dad.
Val - je - mad he - lid ning vaik - sed. Tu - me - dad vär - vid ning he - le - dad.

F Dm^7 F/G G^7 C

Klah - vid, mis lii - gu - vad kii - relt, vor - mi - vad muu - si - ka.
Klah - vid, mis lii - gu - vad kii - relt, sel - lest saab muu - si - ka.

C B♭(add2) C B♭(add2)

2.Kla - ve - ri - ga joo-nis - ta - tud viis rää-gib liht - sa loo, mis kos - tub siis, kui

Am Dm^7 F^maj7 G

kuul-dud he-lid maa-li - tud on nii, et muu-si - ka on näh - tav kind-las - ti.

C C^maj7 Am^7 C/E

Ma - da - lad he - lid ning kõr - ged. Tu - me - dad vär - vid ning he - le - dad.
Val - je - mad he - lid ning vaik - sed. Tu - me - dad vär - vid ning he - le - dad.

F Dm^7 F/G G^7 C

Klah - vid, mis lii - gu - vad kii - relt, vor - mi - vad muu - si - ka.
Klah - vid, mis lii - gu - vad kii - relt, sel - lest saab muu - si - ka.

Laevuke veel

Siiri Talv

Rännakul

Siiri Talv

Orkester

Siiri Talv

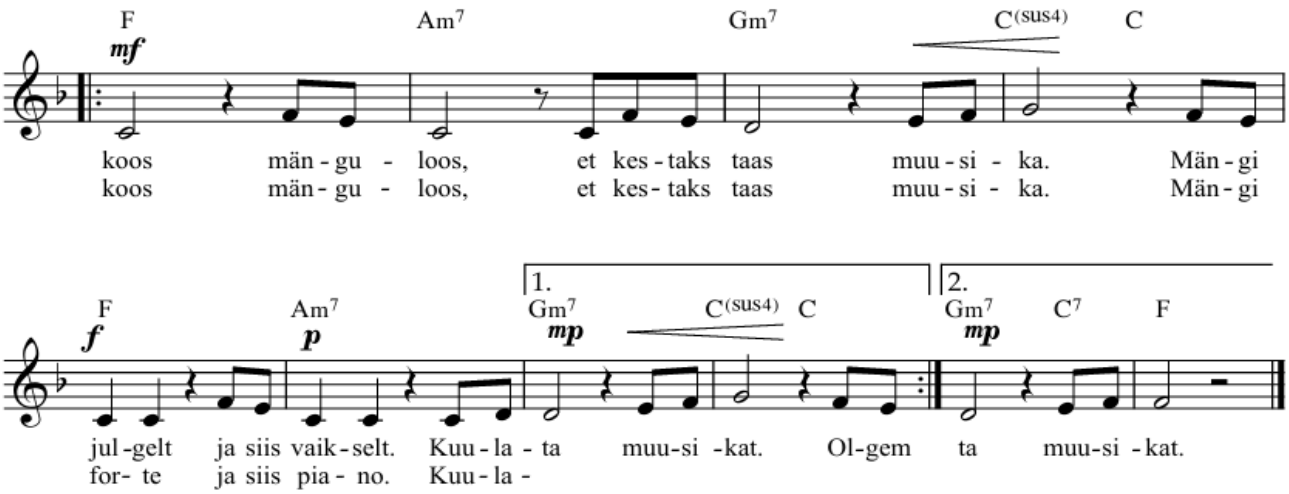
F
mf
Am7
Gm7
C(sus4)
C
koos män - gu - loos, et kes - taks taas muu - si - ka. Män - gi
koos män - gu - loos, et kes - taks taas muu - si - ka. Män - gi
1.
2.
F
f
Am7
p
Gm7
mp
C(sus4)
C
Gm7
mp
C7
F
jul - gelt ja siis vaik - selt. Kuu - la - ta muu - si - kat. Ol - gem ta muu - si - kat.
for - te ja siis pia - no. Kuu - la -

Rõõmus ja kurb

Siiri Talv

♩ = 100

Sügisene mõtisklus

Siiri Talv

♩ = 82

Pilveke

Siiri Talv

♩ = 80

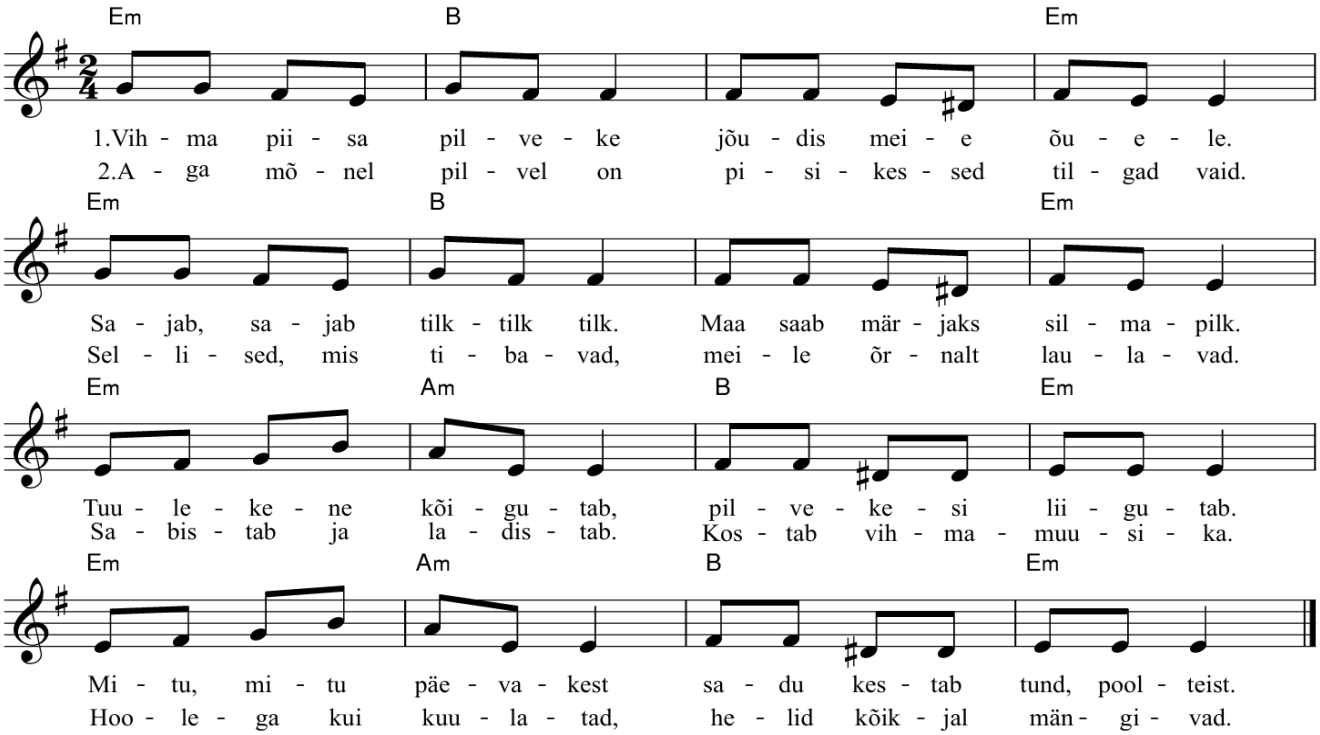

Lumeloss

Siiri Talv

♩ = 100

E♭ Fm7 Cm B♭

1.Lu - me - loss, lu - me - loss. Puu - de ta - ga var - jus.
2.Lu - me - loss, lu - me - loss. Hiil - gab tä - he - val - gel.

E♭ Fm7 Cm B♭

Ta - sa - selt tuu - le - ke pai - tab lu - me - mar - ju.
La - ter - nad hel - gi - vad kõr - **gel** lu - me - han - gel.

A♭ E♭ Fm7 D♭(add2)

Hä - ma - ras val - gu - ses pais - tab uk - se praost.
Ju - ba on õh - tu - tund. Tu - kub kel - la - mees.

Cm A♭ Fm7 B♭7(sus4) B♭7

Lee - vi - ke vaat - le - mas los - si ak - na vaost.
Lap - sed on ui - nu - nud. Ai - nult ak - na ees

E♭ B♭ A♭ E♭

Miks on nii, et sein - te - peal sä - de - leb, on val - ge.
lau - lab väi - ke lee - vi - ke, et on öö nii mal - be.

Fm7 E♭/G A♭ B♭

Põ - ran - dal jää - lil - le - dest mus - ter hel - gib tal - vel.
Lu - me - hel - bed keer - le - vad. Ilm on üs - na kar - ge.

E♭ B♭ A♭ E♭

Miks on saa - li vai - pa - deks lu - mest pär - lid too - dud.
Los - si - äär - ses ümb - ru - ses i - gal väik - sel jär - vel

Fm7 E♭/G Fm7 B♭7 E♭

Kõik - jal ak - nad maa - li - tud. Ui - su - väl - jad loo - dud.
kee - gi õr - nalt pöö - rel - des tei - nud lu - mest jäl - jed.

Cm
Fm7
B♭7(sus4)
B♭7
E♭
Lu - me - loss,
lu - me - loss.
See on lu - mest
loss.

Kelluke

kaanon

Siiri Talv

Laulurõõm

kaanon

Siiri Talv

♩ = 110

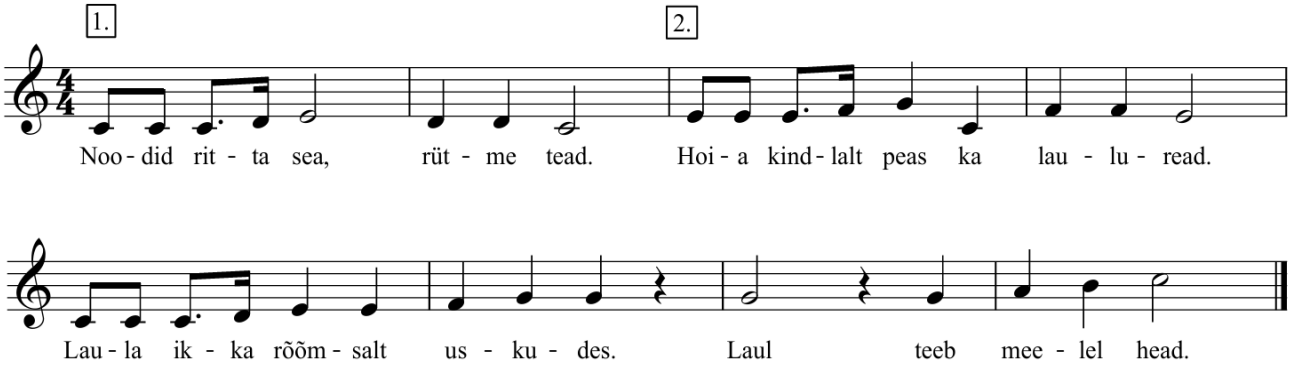

Vihmapiisad

kaanon

Siiri Talv

Muusika heliseb

kaanon

♩ = 110

Siiri Talv

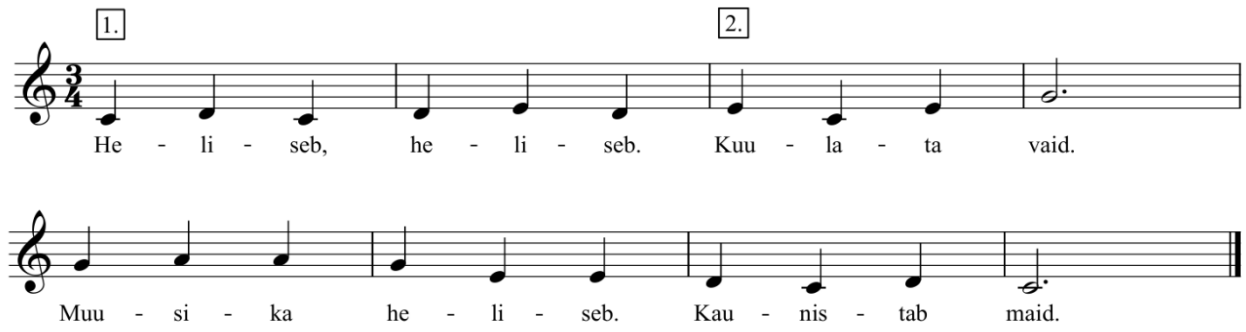

Kaanonile võib juurde mängida kaasmängu ksülofonil või metallofonil.

Sügise valss

Siiri Talv

♩ = 105

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Siiri Talv,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose *Muusikakoolidele suunatud muusikalise kirjaoskuse arengut toetav õppematerjal „Muusikateoreetilised elemendid laulus“*, mille juhendaja on Tuuli Jukk ja kaasjuhendaja Maarika Reimand, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digiarhiivi Dspace kuni autoriõiguste kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks veebikeskkonna Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digiarhiivi Dspace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Siiri Talv
10.05.2025